DEDIŠČINSKI BAROMETER

- 2025 –

Predstavitev rezultatov analize

Kolofon

Predstavitev rezultatov analize javnega mnenja prvega Dediščinskega barometra, izvedenega na območju celotne Slovenije, s področja doživljanja kulturne dediščine.

Avtorji: Nataša Balant, Lucija Eniko
Izdajatelj: Zavod ID20, zavod za inovacije v dediščini, Vodnikova ul. 3, 5280 Idrija

Avgust 2025

O projektu Smer: kulturna dediščina

Projekt Smer: kulturna dediščina nadaljuje zgodbo, ki se je začela z Digitalnim dediščinskim inkubatorjem (DDI), in odpira novo poglavje povezovanja ter profesionalizacije nevladnega sektorja na področju kulturne dediščine. Pet partnerskih organizacij Zavod Dobra pot, Zavod ID20, KID KIBLA, Zavod Sopotniki in Muzej norosti, Trate si prizadeva za krepitev sodelovanja, razvoj kompetenc in oblikovanje nacionalnih pobud, ki bodo dediščino postavile v središče družbenega napredka.

Projekt sofinancira Ministrstvo za javno upravo v okviru javnega razpisa za razvoj in profesionalizacijo NVO in prostovoljstva 2024. Besedilo izraža mnenje avtorjev in ne predstavlja uradnega stališča MJU.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA JAVNO UPRAVO

Aktivnosti sofinancira Ministrstvo za javno upravo v okviru javnega razpisa za razvoj in profesionalizacijo NVO in prostovoljstva 2024.

Uvod

Z nacionalno javnomnenjsko anketo Dediščinski barometer 2025 smo želeli raziskati, kako javnost danes razume, doživlja in vrednoti kulturno dediščino. Namen ankete je bil pridobiti vpogled v percepcijo kulturno-dediščinskih vsebin ter hkrati okrepiti zavedanje o pomenu kulturne dediščine za kakovost življenja posameznikov v različnih življenjskih obdobjih in okoljih.

Anketa je bila sestavljena iz več vsebinskih sklopov: poleg vprašanj za splošno javnost so bili vključeni še dodatni sklopi, namenjeni zaposlenim v javni službi, ki se ukvarja z dediščino, zaposlenim v dediščinskih institucijah ter zaposlenim in prostovoljcem v nevladnih organizacijah s področja kulturne dediščine.

V raziskavi je sodelovalo 483 oseb, od tega je anketni vprašalnik v celoti izpolnilo 367 udeležencev, upoštevajoč, da je bil del ankete namenjen specifični ciljni skupini. Zanimalo nas je, kako prebivalci iz celotne Slovenije interpretirajo kulturno-dediščinske vsebine, kako doživljajo kulturno dediščino – kot priložnost ali oviro – ter kakšen odnos imajo do javnih služb in drugih organov, pristojnih za varovanje in upravljanje kulturne dediščine.

Anketa je potekala prek spletne platforme 1KA, v obdobju od 6. maja do 11. Avgusta 2025, v okviru projekta Smer: kulturna dediščina. Projekt, ki ga izvaja pet partnerskih organizacij – Zavod Dobra pot, Zavod ID20, KID KIBLA, Zavod Sopotniki in Muzej norosti, Trate – si prizadeva za krepitev sodelovanja, razvoj kompetenc ter oblikovanje nacionalnih pobud, ki kulturno dediščino umeščajo v središče družbenega napredka.

Z analizo zbranih podatkov želimo oblikovati bolj učinkovite in vključujoče usmeritve za delo na področju kulturne dediščine, ki bodo temeljile na interesih in potrebah različnih družbenih skupin – od mladih do starejših, od strokovne javnosti do obiskovalcev in uporabnikov dediščinskih vsebin.

Povzetek

Anketa je vsebinsko razdeljena na 6 glavnih blokov ter en dodaten blok, sestavljen iz treh sklopov, ki so namenjeni zaposlenim v javni službi, ki se ukvarja z dediščino, zaposlenim v dediščinski instituciji ter zaposlenim in prostovoljcem v nevladnih dediščinskih organizacijah.

V prvem bloku smo raziskovali kako anketiranci razumejo kulturno dediščino in kaj jim ta pomeni. Med drugim so nas zanimala tudi čustva, ki jih v njih vzbuja kulturna dediščina ter kateri tip dediščine jim je najzanimivejši.

Drugi blok zajema navade glede obiskovanja dediščinskih znamenitosti in dogodkov.

Tretji blok vsebuje vprašanja, ki raziskujejo kako je snovna in nesnovna kulturna dediščina (predmeti, stavbe, znanja, tradicije) prisotna v vsakdanjem življenju posameznika.

Četrti blok sprašuje o perspektivi posameznikov na kulturno dediščino. Je le ta priložnost ali ovira?

V bloku pet anketa sprašuje po mnenju glede potrebnih ukrepov na področju kulturne dediščine.

Z blokom šest smo raziskovali stik posameznikov z institucijami in skupnostmi, ki delujejo na področju varovanja in promocije kulturne dediščine.

Blok sedem je bil namenjen prepoznavanju posameznikov v javni službi, ki se ukvarja z dediščino, zaposlenim v dediščinski instituciji ter zaposlenim in prostovoljcem v nevladnih dediščinskih organizacijah, z namenom boljšega razumevanja sodelovanja z nevladnimi organizacijami pri nudenju javnih storitev na področju kulturne dediščine.

Bloki 7a, 7b in 7c, so kot dodatni sklopi ankete nagovarjali posameznike iz dotičnih področji (blok 7) z vprašanji o njihovem odnosu do možnosti sodelovanja z nevladnimi organizacijami.

Analiza rezultatov

Demografske značilnosti

V raziskavi je sodelovalo 483 oseb, od tega je anketni vprašalnik v celoti izpolnilo 367 udeležencev. Upoštevati je treba, da je bil del ankete namenjen specifični ciljni skupini.

Med 376 anketiranci skoraj tri četrtine predstavljajo ženske, nekoliko več kot četrtino moški, tri osebe se niso opredelile.

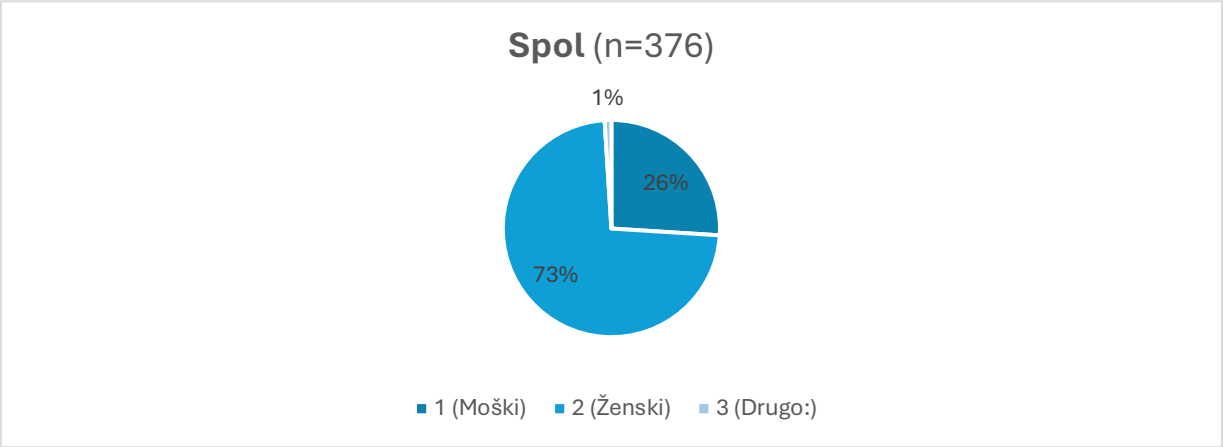

Med anketiranci skoraj četrtino (23 %) predstavljajo prebivalci Osrednjeslovenske regije. Sledita ji Gorenjska regija z 15 % in Podravska regija z 14 %. Nekoliko manjši delež anketirancev prihaja iz Obalno-kraške regije (11 %). Po 7 % anketirancev je iz Gorenjske in Savinjske regije, 6 % iz Primorsko-notranjske regije, medtem ko preostale statistične regije Slovenije predstavljajo po 5 % ali manj.

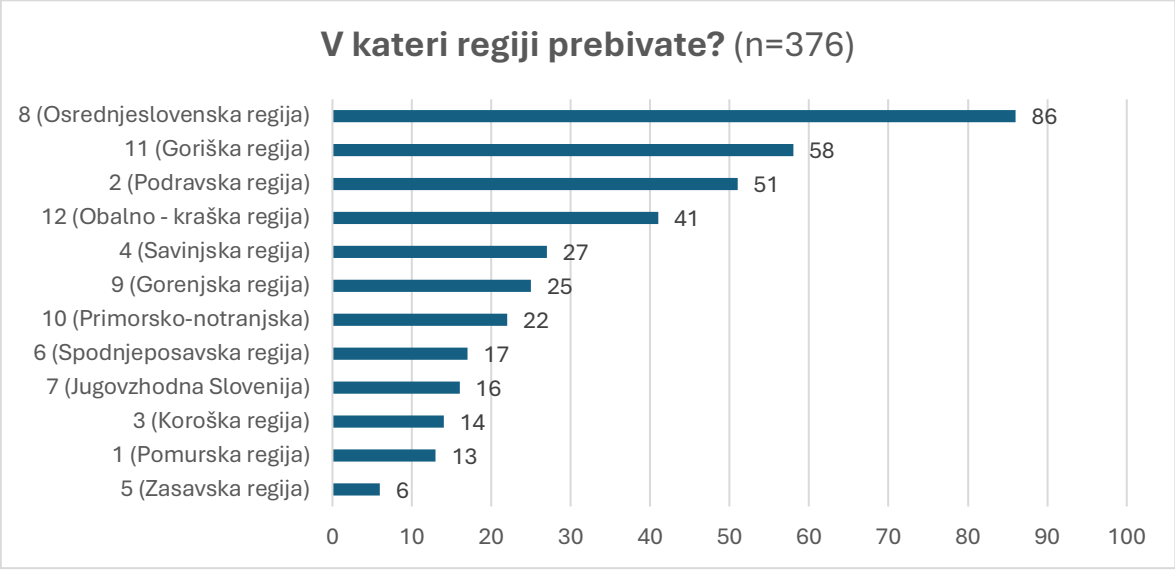

Podatke smo pridobili iz 102 občin, kar predstavlja približno polovico vseh slovenskih občin. Največji delež anketirancev (15 %) prihaja iz občine Ljubljana, sledijo Idrija z 9 %, Maribor in Sežana z 5 % vsak. V preostalih posameznih občinah je delež anketirancev 2 % ali manj, vendar skupaj predstavljajo približno 66 %.

Analiza starostne strukture anketirancev (skupaj je na vprašanje odgovorilo 376 oseb) kaže, da je največji delež – skoraj četrtina – zastopan v starostnih skupinah med 55 in 64 leti (109 anketirancev), sledi skupina od 45 do 54 let (89 oseb) in 35 do 44 let (62 oseb). Mlajše starostne skupine so zastopane v manjšem obsegu, pri čemer je najmanj oseb mlajših od 15 let (1 oseba) in v starostni skupini 15–24 let (9 oseb). Približno enakomerno so zastopane tudi starostne skupine 65–74 let (59 oseb) in 75 let ali več (16 oseb).

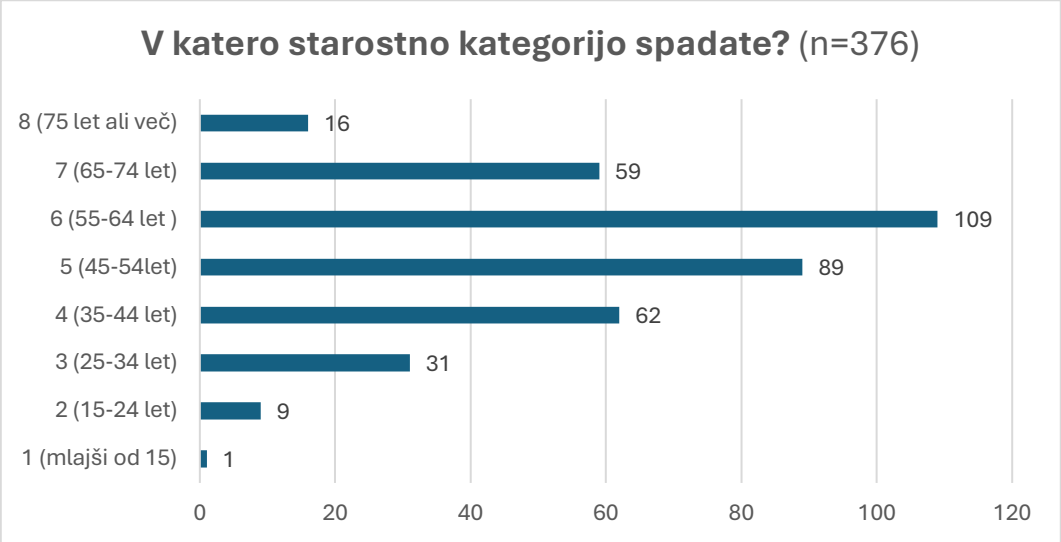

Analiza izobrazbene strukture anketirancev (376 oseb) kaže, da ima največji delež, skoraj polovica (38 %), dodiplomsko izobrazbo (visoka strokovna ali univerzitetna). Četrtina anketirancev ima srednjo šolo, medtem ko petina razpolaga s podiplomsko izobrazbo (specializacija, magisterij, doktorat). Nekaj manj (16 %) ima višjo izobrazbo (višja strokovna, višješolska, specialistična), medtem ko ima osnovno šolo ali manj le peščica (1 %) anketirancev.

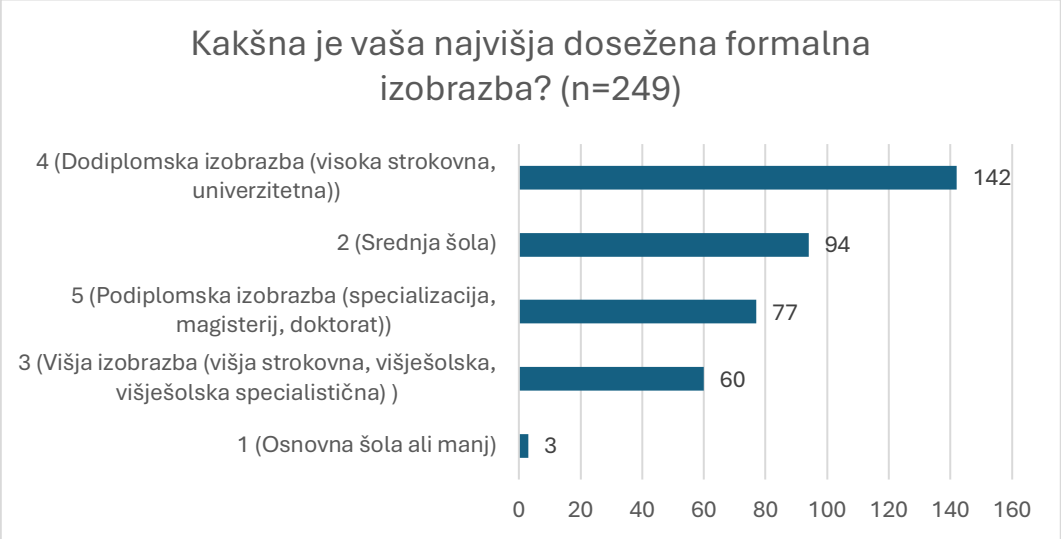

Pomen dediščine

Anketiranci večinoma kulturno dediščino dojemajo kot temelj družbe, saj je ta odgovor izbralo kar 61 % oseb (298). Pomembno vrednost ji pripisuje tudi 246 anketirancev, ki jo vidijo kot največjo vrednoto človeštva. Skoraj polovica anketirancev meni, da kulturna dediščina postaja vedno bolj pomembna.

V manjšem deležu je kulturna dediščina dojeta kot mešanica vsega naštetega (14 %), medtem ko jo le majhen del anketirancev (42) vidi samo kot stvar muzealcev in zgodovinarjev. Kot oviro jo ocenjuje 22 oseb, še manj (9) pa meni, da postaja vedno manj pomembna. Zelo malo jih meni, da je nepotrebna (5) ali nujno zlo (3).

Podatki kažejo, da anketiranci večinoma kulturno dediščino vidijo kot pomembno in vredno področje, ki predstavlja temelj družbe in priložnost za prihodnost. Na vprašanje je bilo možnih več odgovorov.

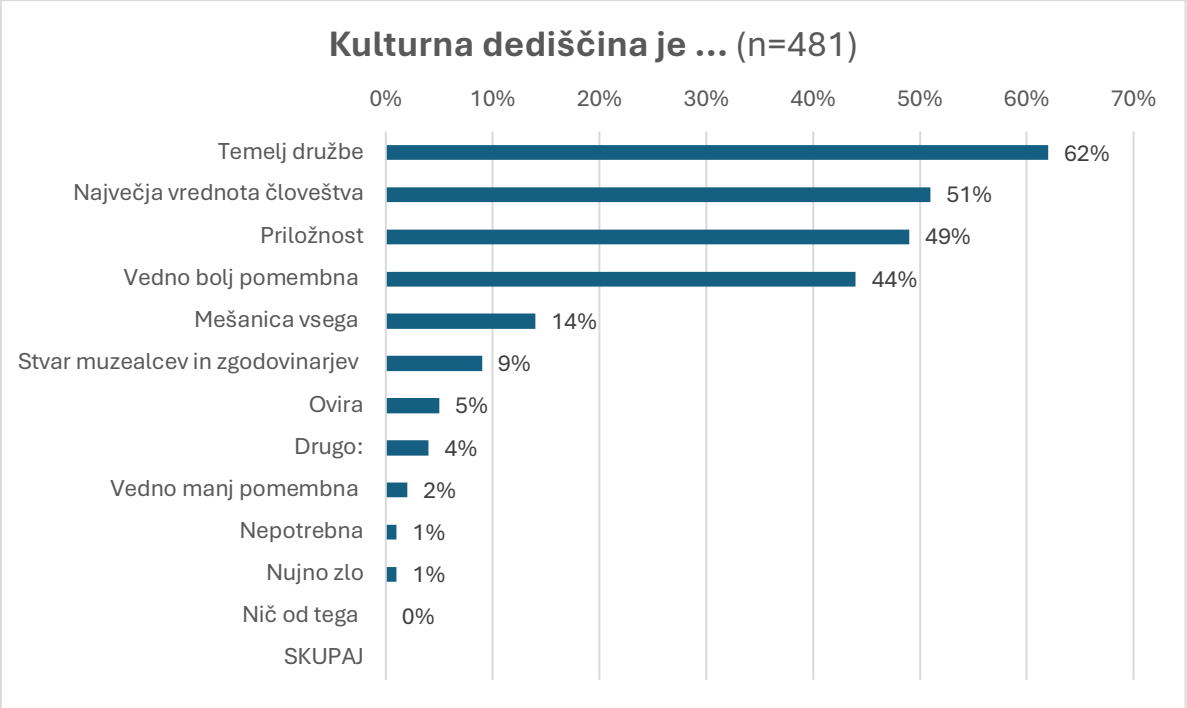

Vprašanje 1

Anketiranci so kulturno dediščino dodatno opredelili s pojmi kot so identiteta in spoštovanje (prednikov) kot tudi izziv.

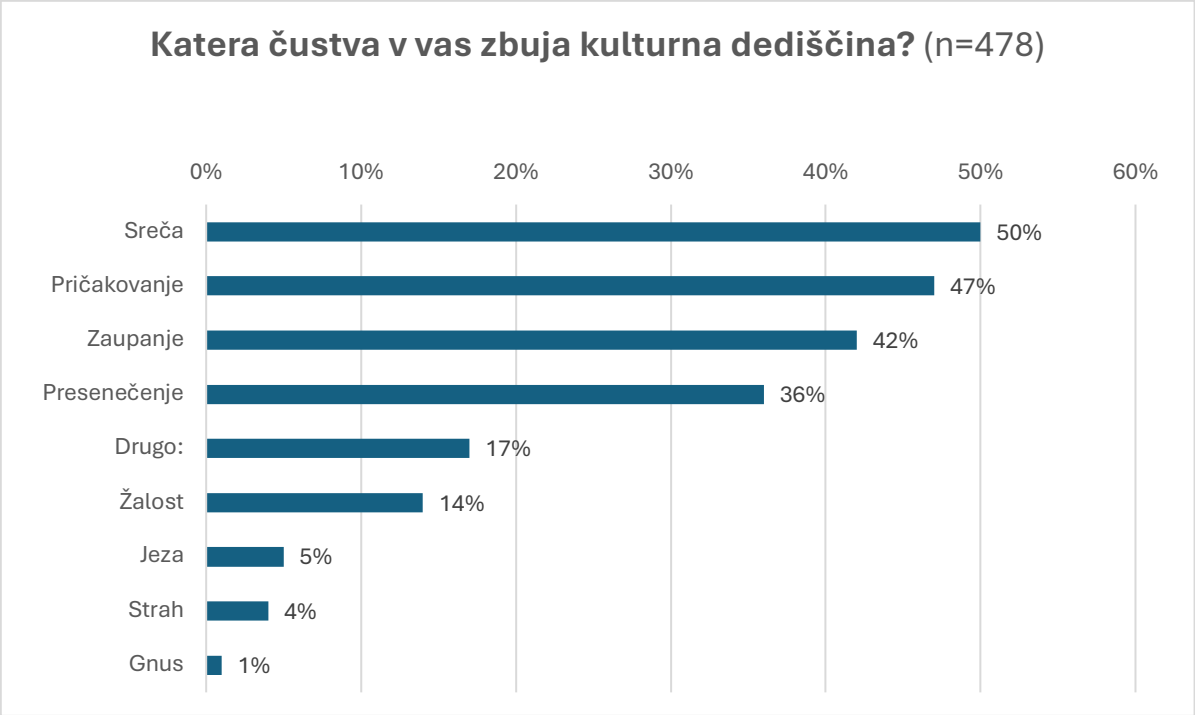

Vprašanje 2

Najpogostejši odziv na zastavljeno temo je sreča, ki jo je izrazilo polovica anketirancev (50 %). Sledijo ji pričakovanje(47 %) in zaupanje (42 %), kar kaže na precej pozitiven odnos večine sodelujočih. Pomemben delež anketirancev je doživljal tudi presenečenje (36 %).

Manjši delež anketirancev je izrazil bolj negativna čustva: žalost je izrazilo 14 %, jezo 5 %, strah 4 % in gnus 1 %. Skupina anketirancev, ki je svoja čustva opredelila kot druge je najpogosteje omenila ponos, spoštovanje in občudovanje. Med manj pogostimi odgovori pa so tudi nostalgija, hvaležnost, zanimanje, skrb in apatija.

Na vprašanje je bilo možnih več odgovorov.

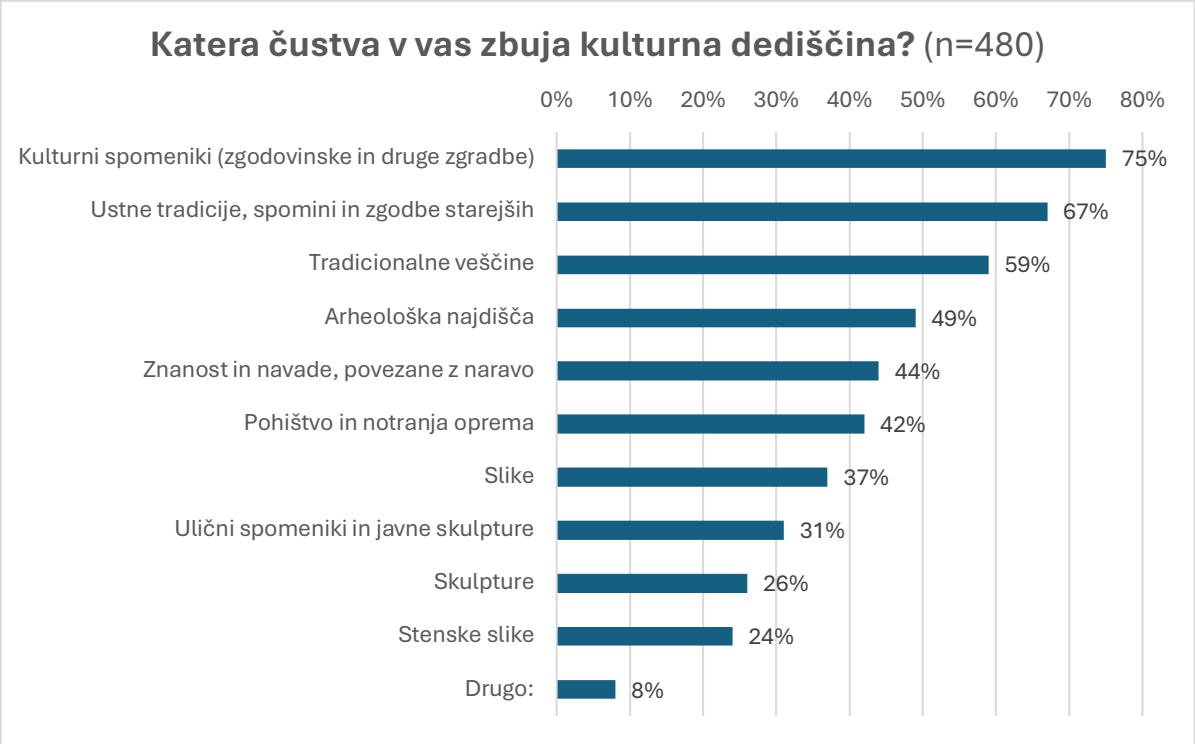

Vprašanje 3

Največ zanimanja med anketiranci vzbujajo kulturni spomeniki, kot so zgodovinske in druge zgradbe, ki jih je izbralo kar 75 % sodelujočih. Sledijo jim ustne tradicije, spomini in zgodbe starejših (67 %). Priljubljene so tudi tradicionalne veščine (59 %), ki predstavljajo praktične vidike dediščine, povezane z ročnimi znanji in rokodelstvom.

Zanimanje je izrazito tudi za arheološka najdišča (49 %) ter za vidike znanosti in navad, ki so povezane z naravo (44 %).

Manj, a še vedno pomembno pozornost dobivajo elementi, kot so dediščinsko pohištvo in notranja oprema (42 %), slike (37 %), ter spomeniki in javne skulpture (31 % in 26 %).

Skupina "drugo" predstavlja 8 % odgovorov, med katerimi so bili najpogosteje podrobneje opisani že omenjeni sklopi (npr. arhitektura, običaji in navade) pa tudi nekateri novi, kot je tehnična dediščina, knjige, glasba, glasbila in plesi.

Na vprašanje je bilo možnih več odgovorov.

Obiskovanje dediščine

Največji delež anketirancev je v zadnjih 12 mesecih obiskal dediščinsko znamenitost ali dogodek več kot desetkrat (118 oseb oz. 26 %), kar kaže na visoko stopnjo angažiranosti. Sledi skupina, ki je dediščinske dogodke obiskala enkrat ali dvakrat (111 oseb; 24 %), ter tista, ki jih je obiskala trikrat ali štirikrat (103 osebe; 23 %). Nekoliko delež (92 oseb; 20 %) je poročal o obisku pet- do desetkrat letno. Le 8 % anketirancev (31 oseb) ni obiskalo nobene dediščinske znamenitosti ali dogodka v svoji občini v zadnjem letu.

Zelo podobo pa so anketiranci odgovorili tudi glede obiskovanja znamenitosti ali dogodkov izven občine bivanja. Tudi v tem primeru izstopata skupina, ki je v zadnjih 12 mesecih obiskala dediščinsko znamenitost ali dogodek več kot desetkrat z 26 %, ter skupina z obiskom enkrat ali dvakrat z 25 %. Za procent več oseb kot v občini bivanja, se udeležuje dogodkov in obiskuje znamenitosti izven občine – pet do desetkrat na leto (22 %). 21 % anketirancev je odgovorilo trikrat do štirikrat, 6 % pa z nikoli.

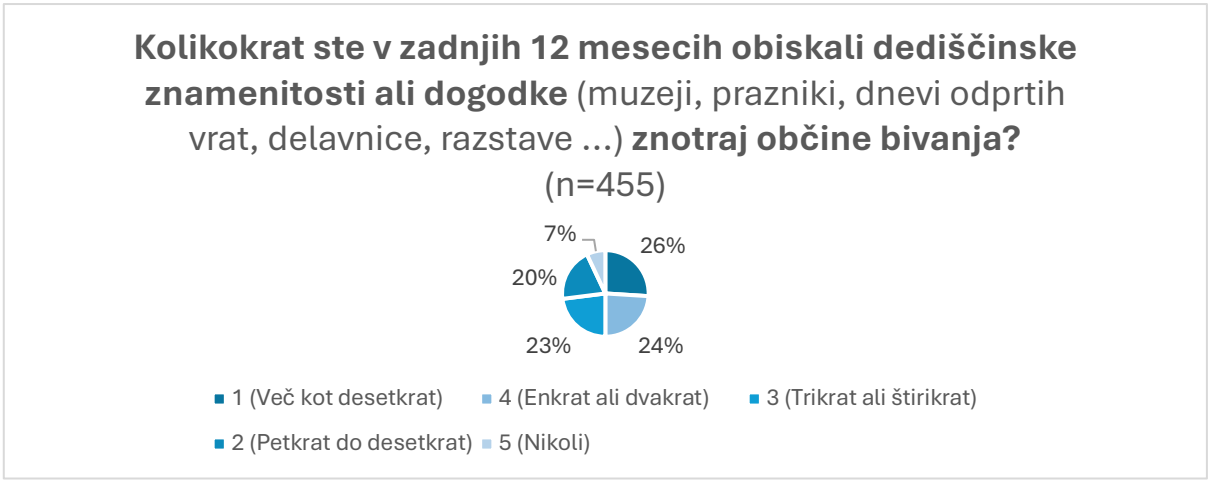

Vprašanje 4

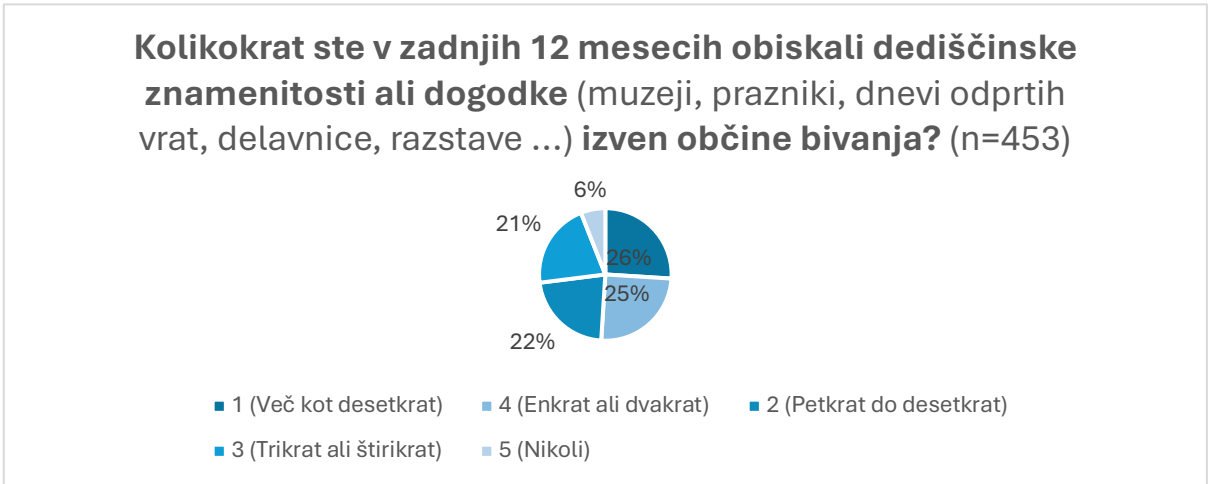

Vprašanje 5

Ti podatki kažejo, da je obiskovanje kulturne dediščine na lokalni ravni razmeroma pogosto, pri čemer rahlo izstopa prav skupina najbolj aktivnih obiskovalcev.

Velika večina anketirancev (69 %) je navedla, da bi se za obisk dediščinskih znamenitosti odločila pogosteje, če bi bile te bolj dostopne. Nekaj manj kot četrtina (23 %) je odgovorila, da dostopnost ne bi vplivala na pogostost obiskovanja.

Med tistimi, ki so izbrali odgovor *Drugo* (8 %), prevladujejo navedbe, da dostopnost sama po sebi ni glavna ovira, temveč na pogostost obiskovanja vplivajo drugi dejavniki, kot so predvsem pomankanje časa in stopnja zanimanja, ki ga znamenitost/ dogodek vzbuja.

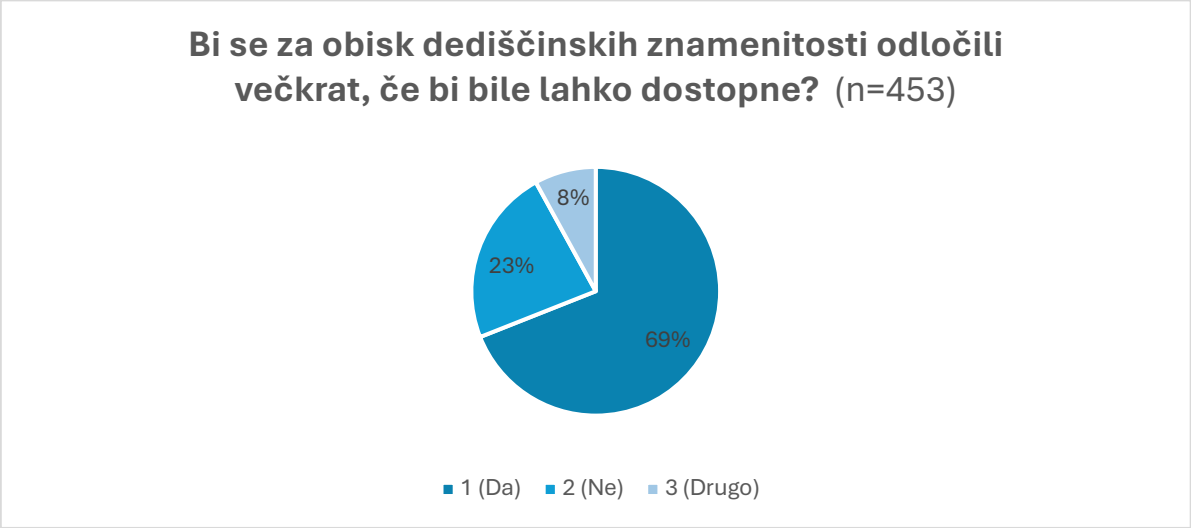

Vprašanje 6

Da bi podrobneje raziskali kaj ljudi odvrača od obiska, so bili anketiranci povprašani po razlogih, ki jih odvrnejo.

Za najpogostejšo oviro za obisk dediščinskih znamenitosti so anketiranci izbrali pomanjkanje informacij o dostopnosti (38 %). Sledita slaba dostopnost z javnim prevozom (21 %) in pomanjkanje parkirišč v bližini (17 %).

Med redkeje omenjenimi vendar pomembnimi razlogi so odsotnost prilagojenih poti za gibalno ovirane (2 %) ter pomanjkanje vsebin za osebe z okvaro sluha ali vida (1,7 %).

Tudi v tem primeru se v kategoriji *Drugo* na katero se je odzvalo 60 oseb (13 %), tokrat kot glavna tema prevladujejo osebni razlogi kot so pomankanje časa, ter v povezavi s tem tudi neugodni urniki in omejena odprtost znamenitosti. Večkrat pa je bila omenjena tudi cena vstopnin, še posebej za družine, ter slaba promocija oz. nedostopnost informacij do urnikov, vsebini ali dostopnosti.

Vprašanje 6a

Na vprašanje 8, je bilo več možnih odgovorov. Na podlagi zbranih podatkov je mogoče ugotoviti, da anketiranci svoje odločitve za obisk dediščinskih znamenitosti najpogosteje utemeljujejo z *zgodovinskim pomenom*, ki ga je navedlo 332 oseb (75 %). Sledita *avtentičnost* (63 %) in *izobraževalna vsebina* (61 %). Ti rezultati kažejo, da kulturno-vsebinski vidiki prevladujejo pri motivaciji obiskovalcev.

Manjši delež anketirancev je navedel dejavnike, kot so *priporočila drugih* (33%), *kakovost vodniške službe* (27 %) in *ugodna vstopnina* (25 %). Nekoliko redkeje so kot odločilne dejavnike izpostavili *dostopnost* (22 %), *prijaznost do družin* (15 %) in zabavnost (14 %), še redkeje pa bližino storitev (6 %), kot so hrana in trgovska ponudba.

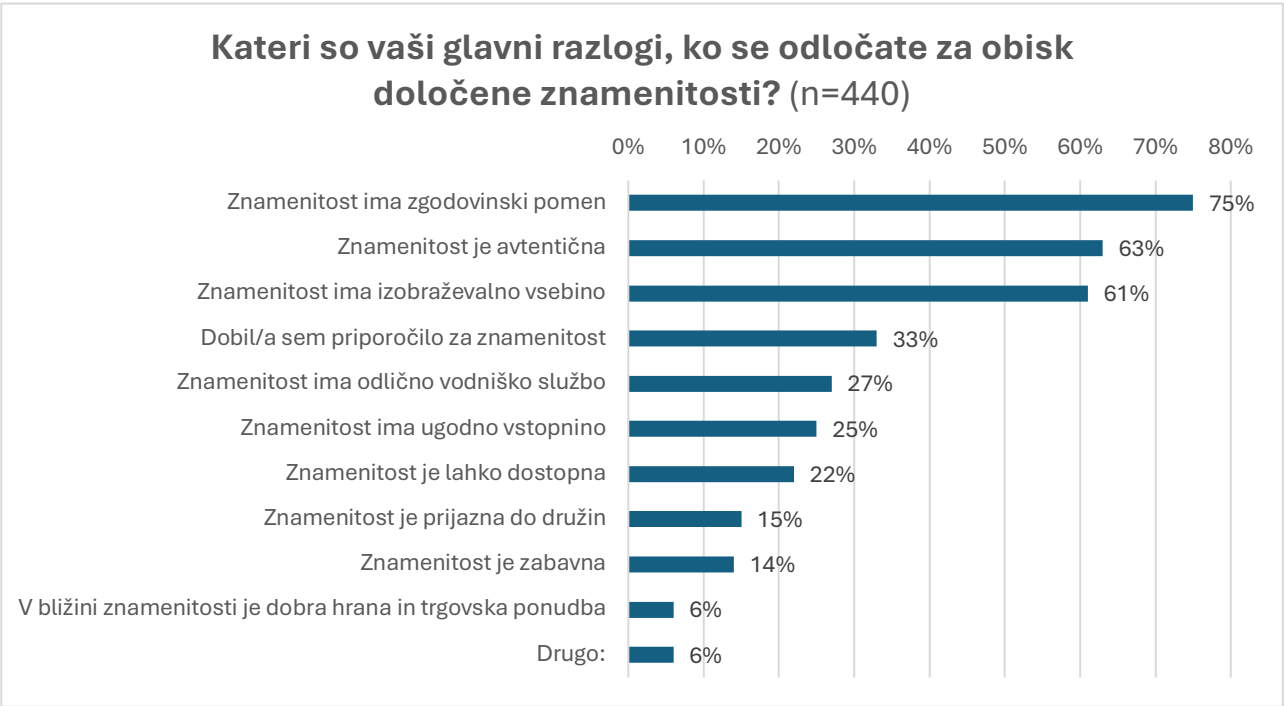

Vprašanje 7

Ti podatki kažejo, da so pri odločitvi za obisk kulturno, zgodovinsko in izobraževalno relevantni dejavniki bolj vplivni od praktičnih, finančnih ali udobnostnih vidikov. Hkrati pa ni mogoče prezreti, da tudi sekundarni dejavniki, kot so dostopnost ali priporočila, vplivajo na odločitev določenega dela obiskovalcev.

Dodatno se na podlagi odgovorov iz kategorije "drugo" kaže, da obisk dediščinskih znamenitosti temelji tudi na poglobljenih osebnih, estetskih, raziskovalnih in družbenih razlogih. Med odgovori so pogosto omenjeni razlogi kot je estetska oz. vizualna vrednost, duhovno bogatenje ter čustveno doživetje.

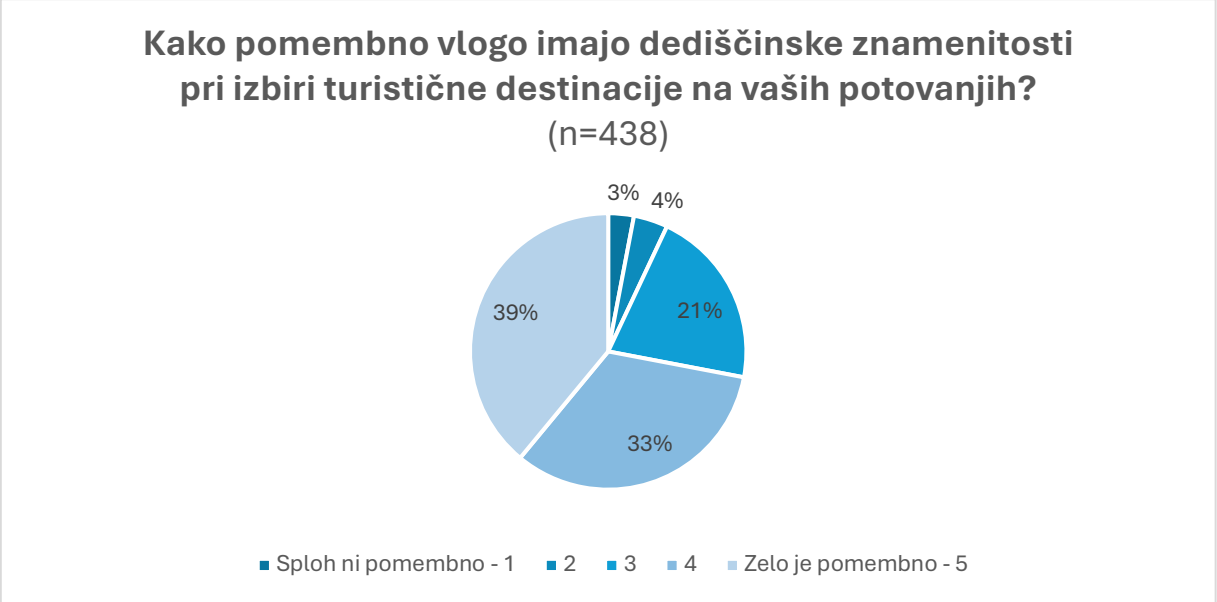

Vprašanje 8

Analiza vprašanja 8 kaže, da ima večina anketirancev dediščinske znamenitosti kot pomemben dejavnik pri izbiri turistične destinacije.

39 % anketirancev je ocenilo vlogo znamenitosti kot zelo pomembno (ocena 5). Nekoliko manjši delež (33 %) jih meni, da so znamenitosti pomembne (ocena 4). Z oceno 3 je manj pomembno vlogo dediščine pri izbiri destinacije pripisalo 21 %. Da pri odločitvi pri izbiri dediščina skoraj nima vpliva (ocena 2), je ocenilo 4 % anketirancev, 3 % pa le ta sploh ni pomembna.

Analiza kaže, da je mediana ocena 4, ter da kulturna in zgodovinska dediščina pogosto vpliva na turistične odločitve vsaj do določene mere.

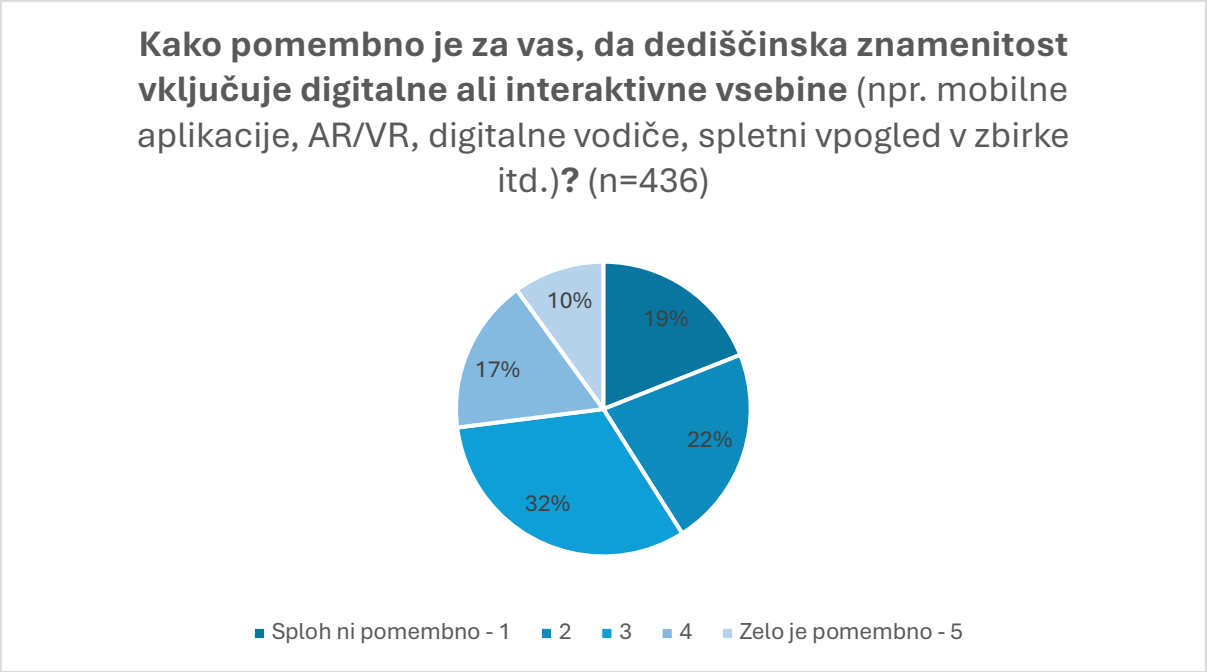

Vprašanje 9

Analiza kaže, da za večino anketirancev digitalne ali interaktivne vsebine niso ključni dejavnik obiska dediščinske znamenitosti.

Skupaj 39 % anketirancev ocenjuje njihovo pomembnost kot visoko (oceni 4 ali 5), medtem ko anketirancev (41 %) ocenjuje, da so te vsebine malo ali sploh niso pomembne (oceni 1 ali 2).

Največ anketirancev (32 %) je ocenilo srednjo pomembnost (ocena 3), s povprečno oceno 2,8, kar nakazuje, da so interaktivne tehnologije dopolnilo k obisku, vendar niso ključni oz. odločilni dejavnik.

Podatki analize vprašanja 10, na katerega je bilo možnih več odgovorov kažejo, da je najpogostejša izkušnja dediščinskih aktivnosti z uporabo digitalnih tehnologij uporaba mobilnih aplikacij z 52 % uporabo. Sledi ogledovanje 3D modelov predmetov ali objektov kulturne dediščine (37 %) in izkušnja virtualne resničnosti (34 %).

Obogatena ali mešana resničnost je bila izkušena pri 27 % anketirancev, kar kaže na nekoliko nižjo stopnjo vključevanja naprednejših tehnologij.

18 % anketirancev še ni sodelovalo v nobeni od navedenih aktivnosti. Manj pogoste oblike uporabe pa vključujejo holograme (16 %), 3D tisk predmetov kot spominek (13 %) in participacijo v akcijah popisovanja kulturne dediščine ("citizen science") (8%).

3 % anketirancev so pod možnost "drugo" navedli tudi uporabo avdio vodičev, video projekcije pa tudi uporabo aplikacije *Google maps* za iskanje lokacij.

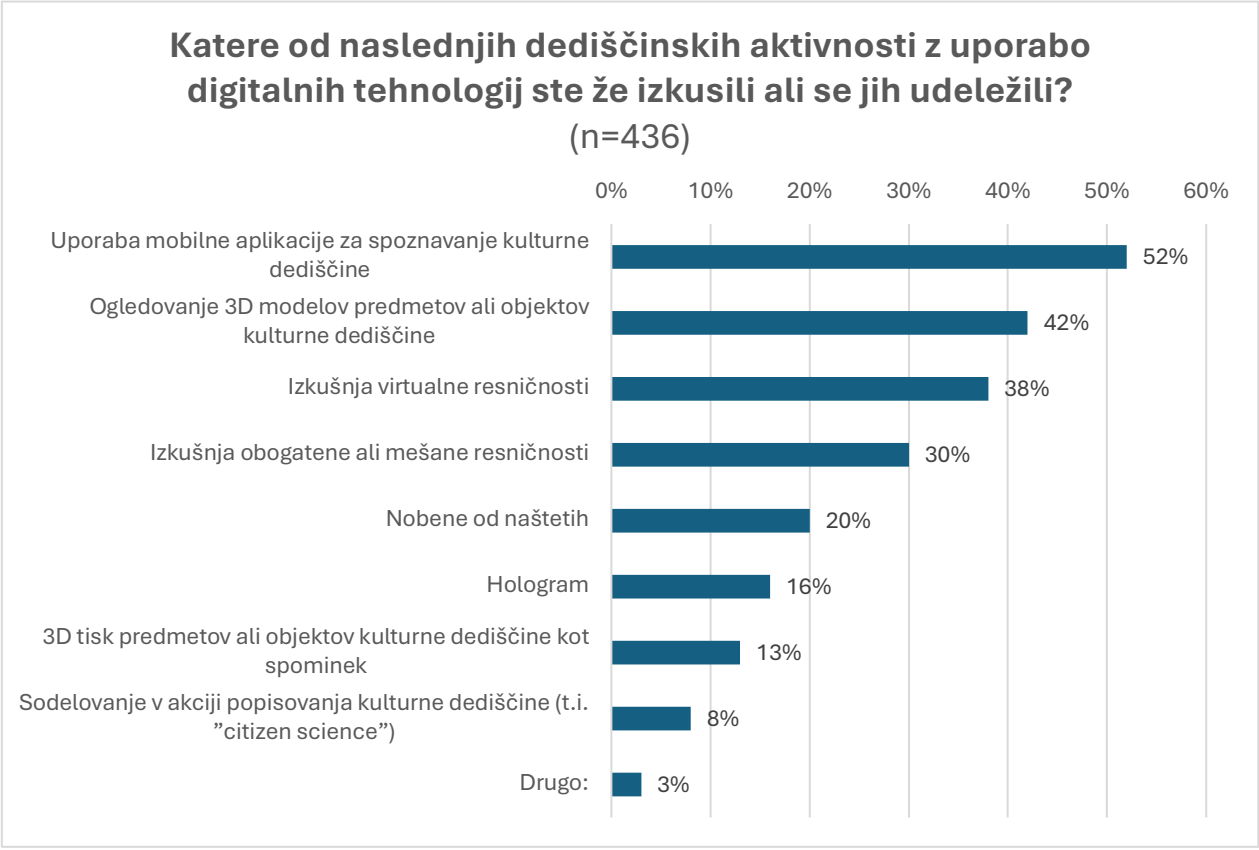

Vprašanje 10

Življenje z dediščino

Podatki kažejo, da kar 37% anketirancev dediščinske vsebine uporablja pri svojem delu, kar predstavlja največjo skupino po vrsti angažiranosti. Sledijo zbiratelji, raziskovalci ali navdušenci (35 %) ter člani društev ali skupin, ki delujejo na področju dediščine (32 %). V obliki prenosa znanja ali veščin na druge je z dediščino povezanih 25 % anketirancev, z neposredno skrbjo za dediščinske objekte pa kot svojo povezavo navaja 24 % anketiranih.

Manjši delež anketiranih ni neposredno povezan z dediščino (20 %). Majhen delež anketirancev se samo ukvarja s tradicionalno obrtjo ali spretnostmi (15 %), kar morda opozarja na potencialno ogroženost določenih nesnovnih vidikov dediščine. Najmanjši delež (7 %) pa je tistih, ki trenutno niso povezani z dediščino, vendar bi si to želeli

Po odgovor drugo so bile natančneje opredeljene dediščinske vsebine, s katerimi so osebe povezane pri svojem delu. Izpostavljeni pa so bili tudi nekateri drugi načini povezave z dediščino kot na primer ustvarjanje vsebin za YouTube kanal ali blog posvečen dediščinskim vsebinam.

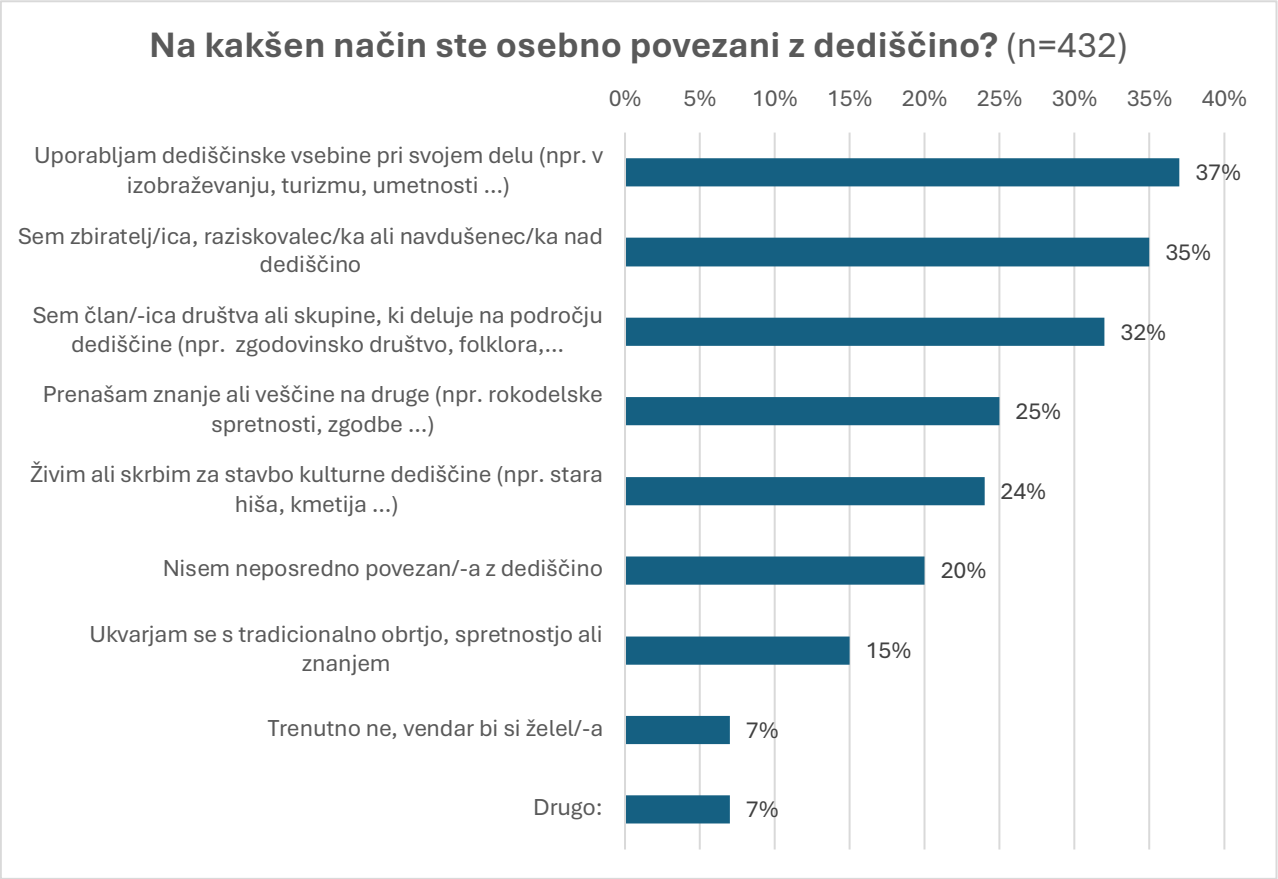

Vprašanje 11

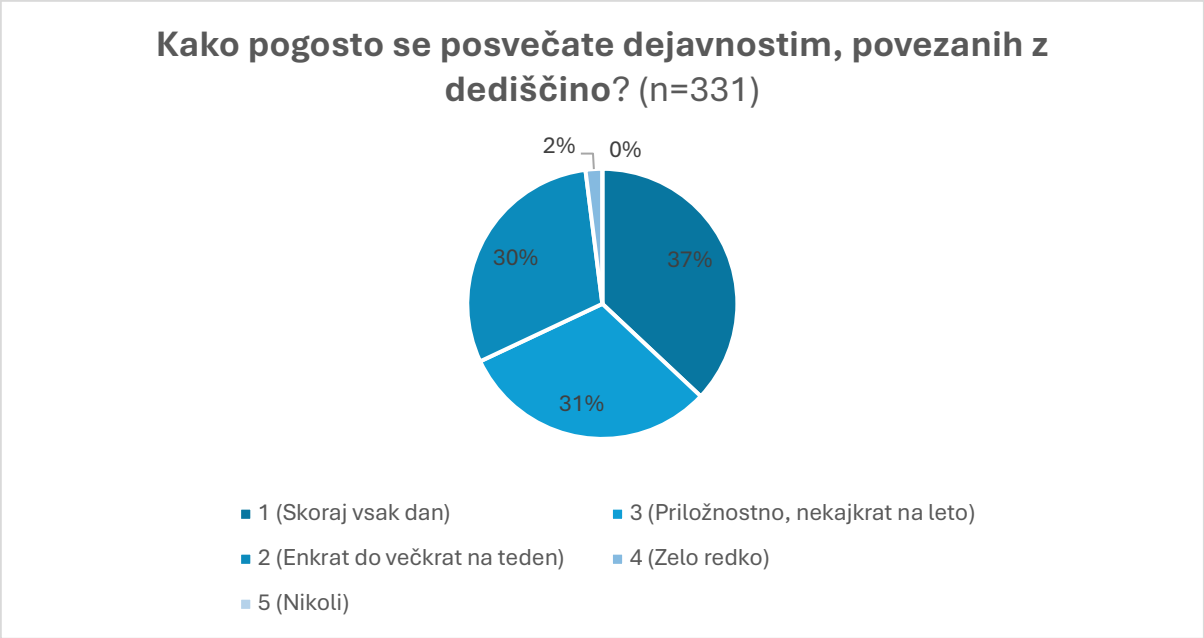

Vprašanje 11a

Analiza pogostosti udejstvovanja v dejavnostih, povezanih z dediščino, kaže na izrazito vpetost anketirancev v to področje. Največji delež sodelujočih (37 %) se dediščinskim dejavnostim posveča skoraj vsak dan, kar nakazuje na močno, kontinuirano povezanost bodisi v okviru profesionalnega dela bodisi zaradi osebnega interesa, glede na rezultate prejšnjega vprašanja.

Primerljivo velik delež oseb (35 %) se dejavnostim posveča priložnostno – nekajkrat na leto, medtem ko 30 % oseb poroča o rednem vključevanju enkrat do večkrat na teden.

Ti trije glavni vzorci udeležbe, ki skupaj predstavljajo veliko večino anketirancev, kažejo na razmeroma enakomerno porazdeljenost med visoko, srednjo in nižjo frekvenco vključevanja.

Manjši delež anketiranih se dediščinskim dejavnostim posveča zelo redko (7 oseb, 2 %), medtem ko jo popolna neudeležba pri aktivnostih praktično zanemarljiva (1 oseba).

Takšna porazdelitev potrjuje, da je odnos do dediščine med vprašanimi izrazito pozitiven in da je vsaj občasno vključevanje prisotno v 98 % primerov vprašanih.

Pri *vprašanju 11b*, ki podrobneje sprašuje po podpori, ki bi jim omogočila ali olajšala vključevanje dediščine v življenje, rezultati kažejo, da anketiranci največ podpore vidijo v večji splošni prepoznavnosti pomena dediščine v javnosti (59 %).

Temu v enaki meri sledita povezovanje z drugimi nosilci znanj (46 %) in finančna podpora za materiale, orodje ali čas (46 %).

V nezanemarljivi meri so bile izpostavljene tudi izobraževalne delavnice (43 %) ter odprava administrativnih ovir pri prenovi (36 %).
Potreba po prostoru za dejavnosti je izražena pri 90 osebah (28 %), le 24 oseb (8 %) podpore ne potrebuje.

Pod »drugo« je bila kot največkrat navedena oblika podpore vključevanje dediščinskih vsebin v šolske aktivnosti oz. v obliki krožkov.

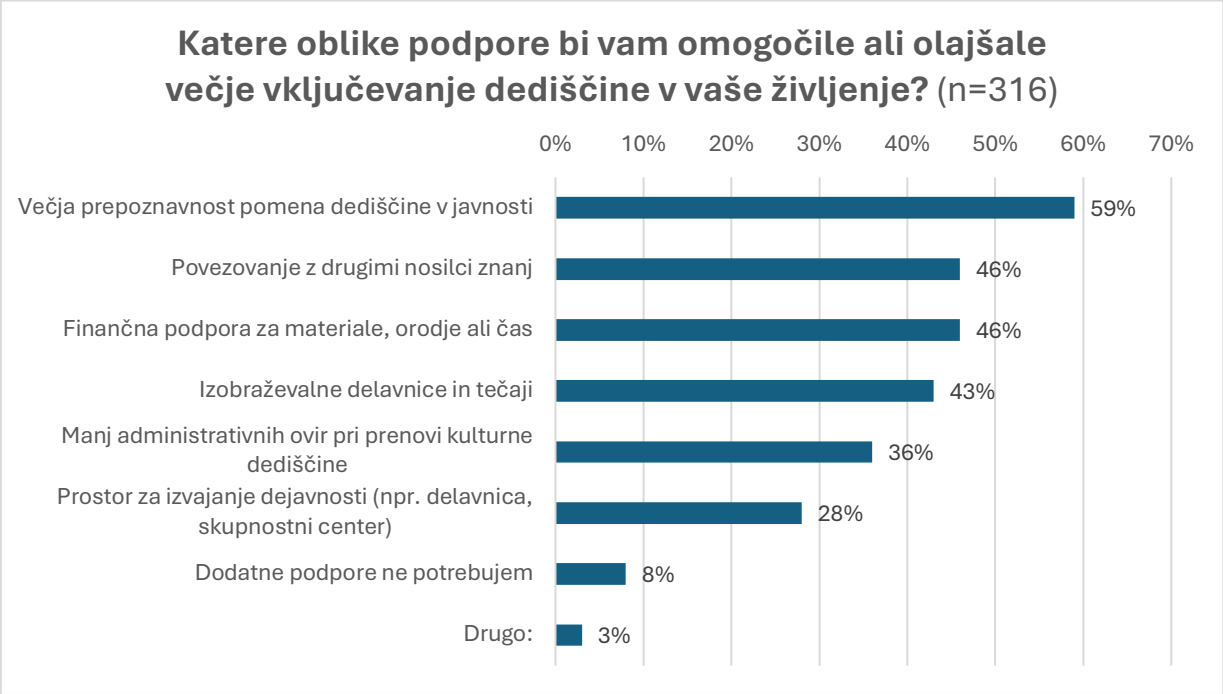

Vprašanje 11b

Podatki *vprašanja 12* jasno kažejo, da večina anketirancev prenosu dediščinskih znanj in veščin na mlajše generacije pripisuje visoko vrednost. Kar 84 % (363 oseb) namreč meni, da je to zelo pomembno, dodatnih 11 % pa mu pripisuje visoko pomembnost.

Srednjo stopnjo pomembnosti so izbrali le 3 % anketirancev, medtem ko zanemarljiv delež udeležencev ocenjuje pomen kot nizek (1 % oz. 5 oseb) ali ga sploh ne prepoznava (1 % oziroma 4 osebe).

Rezultati tako kažejo na skoraj soglasno podporo medgeneracijskemu prenosu dediščinskih vsebin.

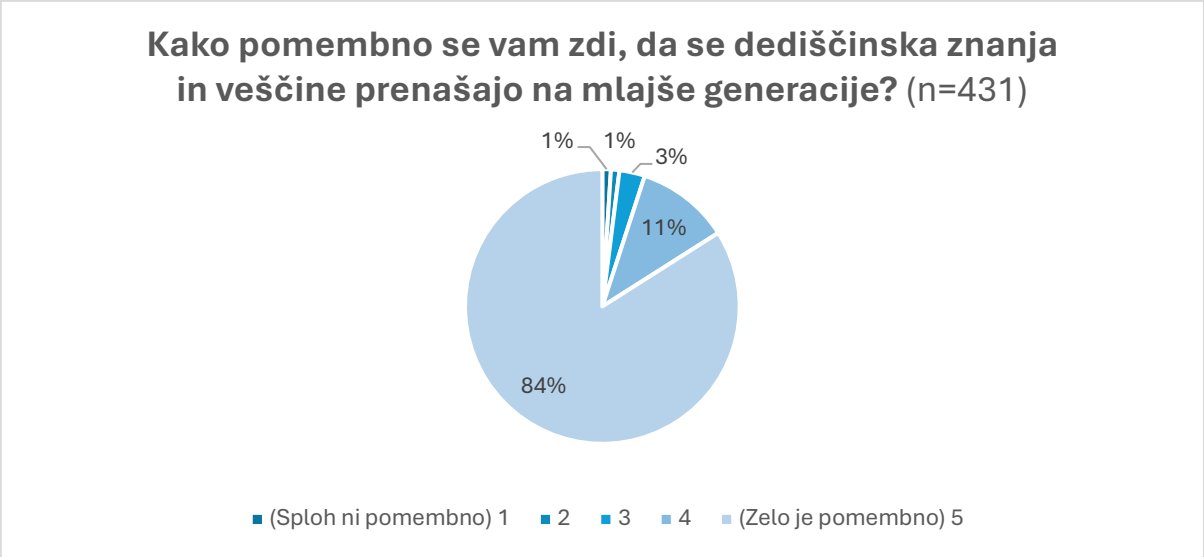

Vprašanje 12

Odziv na *vprašanje 13* kažejo na visoko stopnjo potencialne pripravljenosti za aktivno vključevanje v ohranjanje dediščine. Skoraj polovica anketirancev (45 %) se za sodelovanje opredeljuje pozitivno. Dodatnih 38 % bi se vključilo pod pogojem, da bi imeli ustrezne časovne in organizacijske možnosti.

Negativen odgovor je podalo 6 % anketirancev, 5 % pa glede svoje odločitve ni prepričanih. Kategorija »drugo« (7 oseb oz. 2 %) vključuje individualne razloge, kot so

Skupna slika kaže, da obstaja izrazit potencial za krepitev aktivnega vključevanja javnosti, pri čemer bi lahko ustrezna podpora in prilagoditve pogojev bistveno povečale udeležbo.

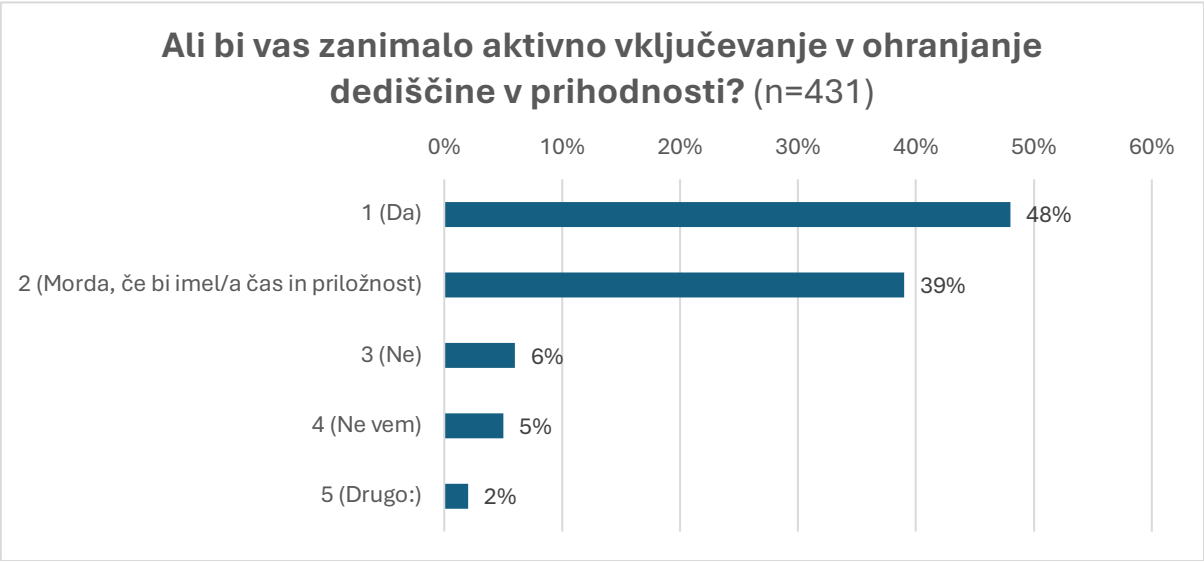

Vprašanje 13

Dediščina – priložnost ali ovira

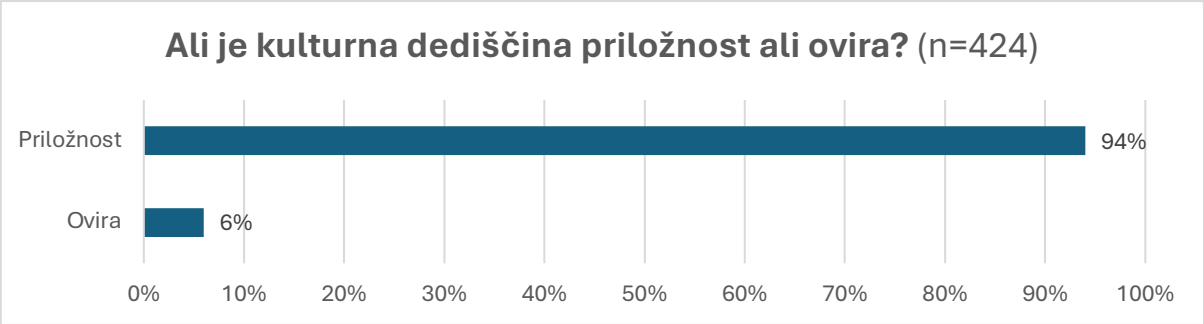

Vprašanje 14

Rezultati jasno kažejo, da velika večina anketirancev (94 %) dediščino dojema kot priložnost, medtem ko jo le manjši delež (6 %) vidi kot oviro. Kar nakazuje izrazito pozitivno percepcijo dediščine v družbi.

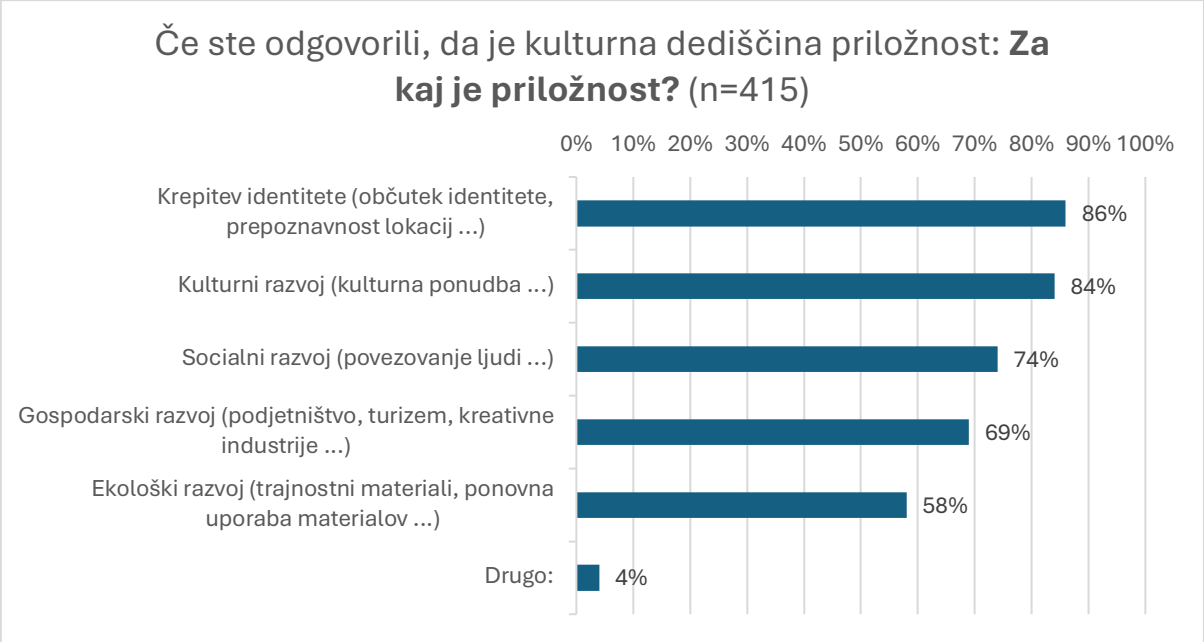

Vprašanje 14a

Med tistimi, ki kulturno dediščino dojemajo kot priložnost, so kot najpomembnejša področja, kjer se ta priložnost uresničuje, izpostavili: krepitev identitete (86 %), ter kulturni razvoj (84 %). Sledijo socialni razvoj 74 % glasov, povezan z medsebojnim povezovanjem ljudi, ter gospodarski razvoj (69 %), kjer dediščina deluje kot spodbuda za podjetništvo, turizem in kreativne industrije. Manj pogosto, a še vedno pomembno, se omenja ekološki razvoj (58 %), ki zajema trajnostno rabo in ponovno uporabo materialov. Na vprašanje je bilo več možnih odgovorov.

Odgovori v kategoriji »drugo« anketiranci razširjajo razumevanje dediščine kot priložnosti z vidikov osebne rasti, razvoja empatije, zdravja ter ohranjanja znanja in spomina. Poleg tega je dediščina prepoznana kot izobraževalno orodje (mladih), spodbuda za ustvarjalnost ter povezava med tradicijo in inovacijami, ki prispeva k trajnostni prihodnosti in medgeneracijskemu dialogu.

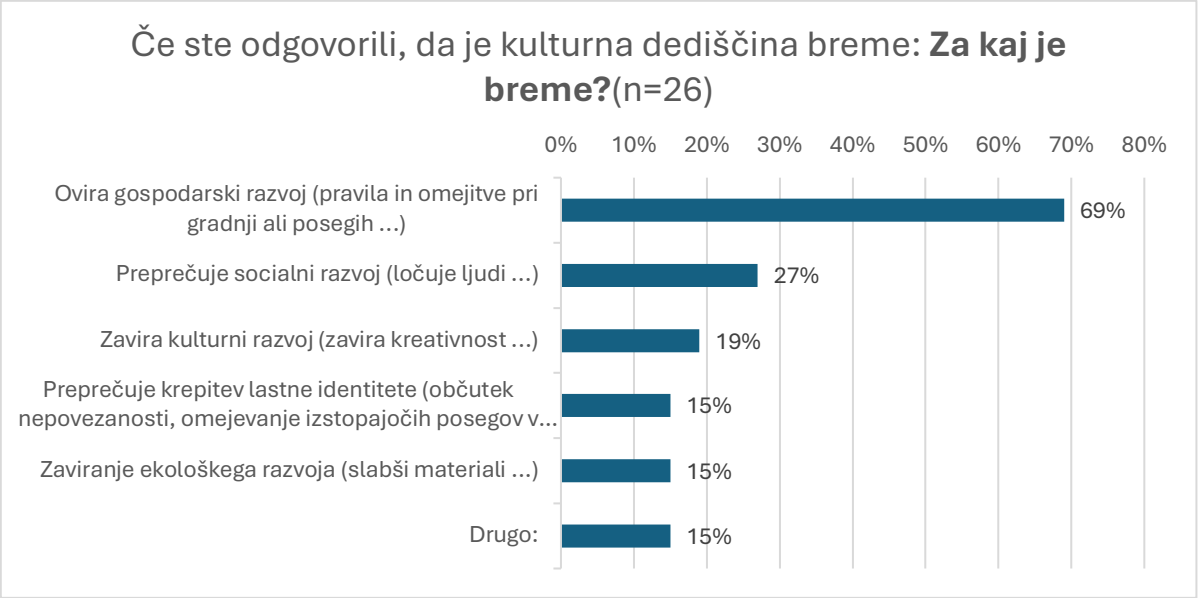

Vprašanje 14b

Med tistimi, ki kulturno dediščino vidijo kot breme, prevladuje zaznava, da ta ovira gospodarski razvoj (18 odgovorov), predvsem zaradi omejitev pri gradnji in posegih. Manj pogosto jo anketirani povezujejo s preprečevanjem socialnega razvoja (7), zaviranjem kulturnega razvoja (5) ter omejevanjem krepitve identitete in ekološkega razvoja (po 4 odgovori). Na vprašanje je bilo več možnih odgovorov.

V kategoriji »drugo« se kot breme po mnenju anketiranca izpostavlja predvsem nezadovoljstvo z delovanjem zavodov za varstvo kulturne dediščine, pri čemer se omenjata neenaka obravnava in neodgovornost zaposlenih.

Ukrepi

Analiza podatkov kaže, da anketiranci kot najpomembnejše ukrepe za varovanje in promocijo kulturne dediščine izpostavljajo predvsem dosledno varovanje in zaščito pred škodljivimi posegi (64 %), ohranjanje tradicij in običajev v prvotnih oblikah (60 %) ter vzgojno-izobraževalne programe za otroke in mladostnike (57 %).

Pomembne so tudi aktivnosti, kot so dokumentiranje, raziskovanje in predstavitev rezultatov zgodovinskih raziskav (44 %), vnašanje novih vsebin in programov v dediščinske objekte (41 %) ter vključevanje širše javnosti v varovanje in promocijo dediščine (32 %). Nekoliko manjša je podpora razvoju gospodarskih in podjetniških aktivnosti, povezanih z dediščino (35 %) ter podpora izobraževalnim programom oz. usposabljanju za odrasle (33 %).

Vprašanje 15

Najmanjšo prioriteto med navedenimi možnostmi imajo uporaba digitalnih tehnologij (21 %), intenzivna promocija (19 %) ter krepitev vodniških služb (12 %). Na vprašanje je bilo možnih več odgovorov.

Nekateri anketiranci dodatno opozarjajo na preveč razpršen program podpore odgovornih ustanov, kar otežuje pridobivanje virov financiranja, znanj in razumevana zakonodaje.

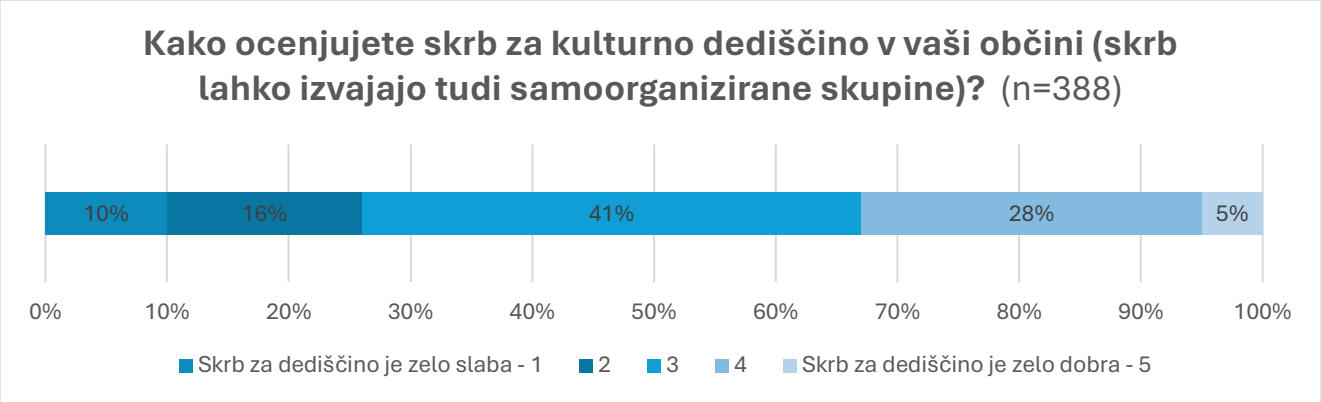

Vprašanje 16

Mediana ocene skrbi za kulturno dediščino v posameznih občinah anketirancev kaže, da večina anketirancev ocenjuje stanje kot povprečno (ocena 3). Konkretno, 41 % ocenjuje skrb kot srednjo (ocena 3), 28 % kot dobro (ocena 4), medtem ko 12 % anketirancev ocenjuje stanje kot slabo ter 10 % kot zelo slabo. Le 5 % anketirancev meni, da je skrb za dediščino zelo dobra (ocena 5).

Ocene nakazujejo, da občine sicer izvajajo določeno skrb za dediščino, vendar obstoječe prakse ne zadovoljujejo pričakovanj večine prebivalcev, kar kaže na potencialni prostor za izboljšave.

Anketiranci so skrb za kulturno dediščino po regijah ocenili sledeče (povprečna ocena):

Gorenjska regija	3
Goriška regija	3,1
Regija Jugovzhodna Slovenija	3
Koroška regija	2,8
Primorsko-Notranjska regija	2,4
Obalno-Kraška regija	2,9
Osrednjeslovenska regija	3,2
Podravska regija	2,8
Pomurska regija	2,4
Savinjska regija	2,9
Spodnjeposavska regija	3,1
Zasavska regija	1,8

Katera dediščina v vaši občini bi po vašem mnenju potrebovala več skrbi ali pozornosti?

Vprašanje 17

Odgovori na vprašanje iz posameznih občin so združeni po statističnih regijah Slovenije.

V občinah v *Gorenjske regije* so anketiranci najbolj izpostavili stavbno oz. arhitekturno dediščino. Sledi nesnovna dediščina ter kulturne ustanove. Omenjeno so bile tudi bolj specifične teme povezane z prostorom, kot je dediščina Žiga Zoisa, grad Kamen, Plečnikova dediščina ali kozolci.

Tudi v *Goriški regiji* so anketiranci kot najbolj pogosto menili stavbno dediščino, ki ji sledi nesnovna dediščina. Posebej izpostavljena sta bila grad Rihemberk in Coroninijev dvorec, večkrat omenjeni pa so tudi rudarska dediščina, čipka ter ohranjanje vaških oz. mestnih jeder. Izpostavljene so tudi ostaline vojn.

V *Jugovzhodni Sloveniji* je največkrat omenjena etnološka oz. nesnovna dediščina, sledi ji stavbna dediščina, z omembo trškega jedra in gradu ter Forma viva v gradu Ribnica. Omenjena pa je tudi vinogradniška dediščina ter dediščina 20. stoletja.

V *Koroški regiji* je na prvem mestu stavbna dediščina, pri kateri so izpostavljen gradovi ter mestno središče (ravne na Koroškem).

V *Primorsko-Notranjski regiji* kot dediščino, ki bi potrebovala največ pozornosti izpostavljajo etnološko dediščino, med drugim izpostavljajo tudi oblačila, običaje povezane s kraškimi pojavi, ter čezmejno zgodovino. Sledi stavbna dediščina, s poudarkom na podeželju, omenjena pa je tudi naravna dediščina.

Anketiranci iz *Obalno-Kraške regije* izpostavljajo stavbno dediščino, prav tako s poudarkom na podeželski stavbni dediščini (med drugim omenjene kamnite pastirske hiše), izpostavljene pa so tudi posamezne stavbe kot je podružnična šola Povir, ter posebnosti kot je suhozidna gradnja. Stavbni sledi etnološka dediščina, kjer so izpostavljeni plesi ter naravna dediščina (Kraška gmajna). Večkrat se pojavi tudi omemba tehniške oz. industrijske dediščine.

V *Osrednjeslovenski regiji* je z veliko prednostjo največkrat izpostavljena stavbna dediščina, med katero so izpostavljene Bloudkova skakalnica, Plečnikov stadion ter drugi objekti, osrednja ljubljanska tržnica, različni gradovi ter sakralna dediščina. Sledi etnološka dediščina, prav tako pa se ponovno pojavi tudi omemba tehnične dediščine.

V *Podravski regiji* je najpogosteje izpostavljena stavbna dediščina, med katero so omenjeni gradovi in kompleksi (Grad Cmurek, Grad Štatenberg, Žička kartuzija) ter tipične stavbe iz

območja kot so cimprače ter zidače. Sledi etnološka dediščina, ki izpostavlja zgodbe, pesmi in ohranjanje starih znanj in veščin. Manj pogosto se omenjata naravna in industrijska dediščina.

V *Pomurski regiji* prevladuje stavbna dediščina, pri čemer so posebej izpostavljeni mlini na Muri ter gradovi oz. dvorci. Kot edinstvena med regijami je izpostavljena judovska dediščina.

V občinah *Savinjske regije* prevladuje stavbna dediščina, kjer je izpostavljena vila Zora v občini Dobrna ker trško jedro Braslovč. Poleg tega se omenjajo tudi nesnovna dediščina ter industrijska dediščina.

V *Spodnje-posavski regiji* je največji poudarek na stavbni dediščini, s poudarkom na s starim mestnim jedrom in gradovi. Pogosto se omenja tudi nesnovna dediščina kot so rokodelske spretnosti ter ohranjanje lokalnih običajev. Omenjena je tudi naravna dediščina.

V *Zasavski regiji* je izstopajoča rudarska dediščina, pri čemer so posebej omenjene fužine v Pasjeku v občini Litija. Poleg tega se pojavlja tudi tehniška oz. industrijska dediščina.

Po odgovorih anketirancev je v Sloveniji največ poudarka na stavbni dediščini, sledi nesnovna oziroma etnološka dediščina. Nekoliko manj omemb sta prejeli naravna ter industrijska/tehniška dediščina.

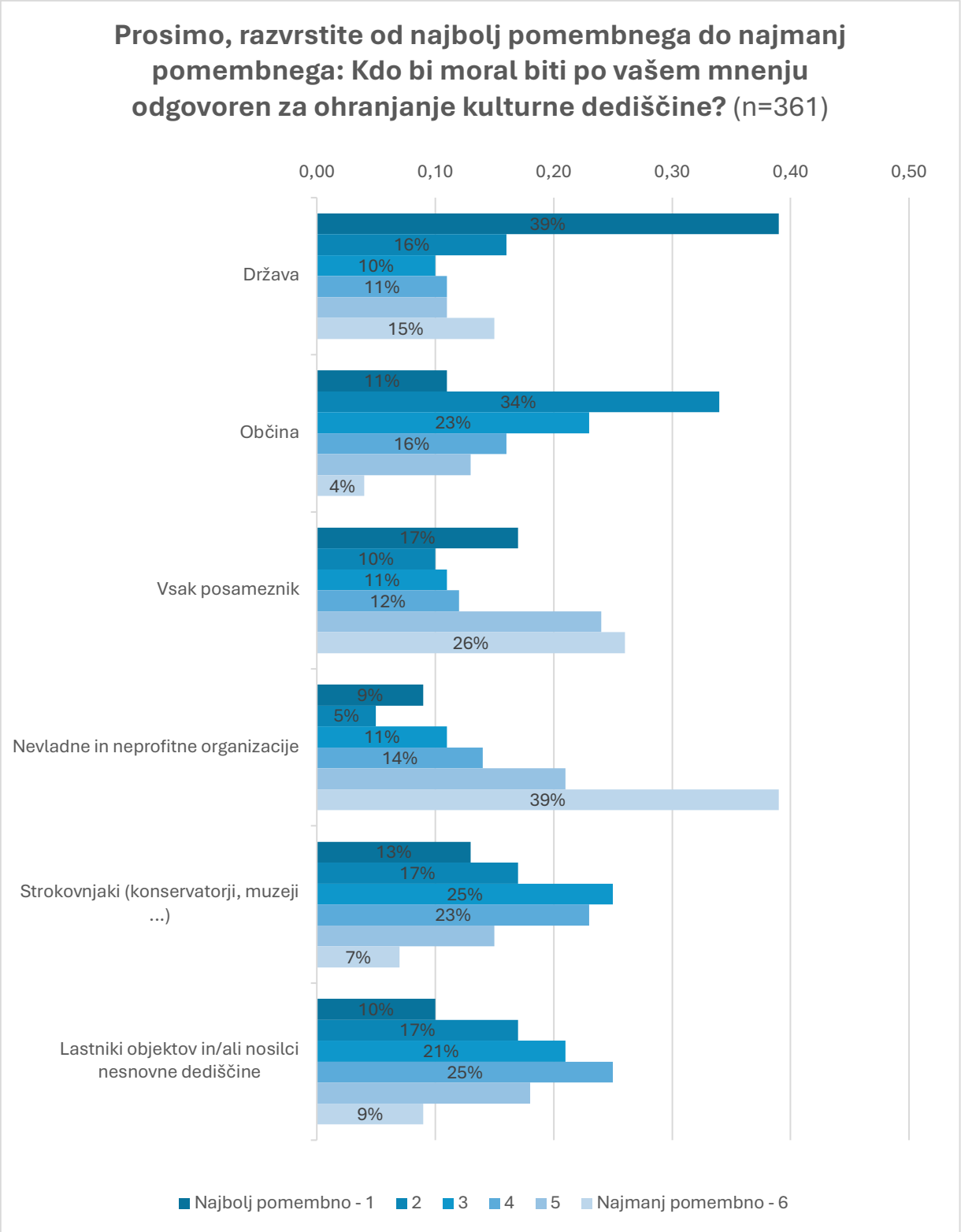

Vprašanje 18

Pri *vprašanju 18* smo anketirance prosili, naj razporedijo različne organizacije glede na njihovo vlogo in odgovornost pri ohranjanju kulturne dediščine, pri čemer so organizacije razporedili po lestvici od 1 (najbolj pomembna) do 6 (najmanj pomembna).

Država je bila v povprečju ocenjena kot najpomembnejši akter pri ohranjanju kulturne dediščine z oceno *2,9*. Skoraj 40 % anketirancev ji je dalo najvišjo oceno "1 – najbolj pomembno", skupaj s 16 % ocen 2 pa pomeni, da več kot polovica vidi državo kot ključnega skrbnika dediščine. Nižji delež ocen 4–6 (37 %) kaže, da javnost močno pričakuje državno vlogo pri zaščiti in promociji dediščine.

Občine sledijo kot pomembni lokalni akterji. Največji delež ocen je 2 (34 %), kar pomeni, da jih javnost vidi kot zelo pomembne, vendar nekoliko manj od države. Skupaj z oceno 1 (11 %) je 45 % anketirancev občine ocenilo kot zelo ali najbolj pomembne. Le 4 % jih je ocenilo kot najmanj pomembne, potencialno kaže na zavedanje lokalnega vpliva pri ohranjanju dediščine.

Strokovnjaki so ocenjeni kot pomembni. 30 % ocen spada med 1 in 2, večina pa v srednje ocene (3 in 4 – skupaj 48 %), kar kaže na prepoznavanje strokovne podpore kot pomembne, vendar ne prevladujoče v primerjavi z državo in občinami. Kot najmanj pomembne jih vidi 7 % anketirancev.

Lastniki in nosilci dediščine imajo srednje pomembno vlogo. 27 % jih ocenjuje kot najbolj ali zelo pomembne (1–2), medtem ko 43 % pripisuje ocene 3 in 4. Vlog teh akterjev bi lahko ocenili kot dopolnilno pri odgovornosti za ohranjanje dediščine.

Posamezniki so do neke mere odgovorni, vendar javnost njihov vpliv vidi kot omejen. 27 % jih ocenjuje kot najbolj ali zelo pomembne, medtem ko kar 50 % ocen spada med 5 in 6, kar nakazuje, da jih večina vidi kot manj odločilne v ohranjanju dediščine.

Nevladne organizacije so ocenjene kot najmanj pomembne. Skupaj 60 % ocen je v razponu 5–6, kar pomeni, da javnost vidi njihovo vlogo kot dopolnilno ali skoraj neobvezno. Četrtina jih je ocenila z oceno 3 ali 4, ter le 14 % jih ocenjuje kot najbolj ali zelo pomembne (ocena 1 in 2).

Analiza razporeditev ocen za različne organizacije (*vprašanje 19*), ki skrbijo za kulturno dediščino, pokaže različne percepcije njihovega delovanja. Organizacije so bile ocenjena na lestvici od 1 (zelo slabo) do 5 (zelo dobro), možna je bila tudi dodatna opredelitev z "ne poznam".

Arhivi in knjižnice so prejeli najvišjo povprečno oceno (*4,01)*. Večina anketirancev jih ocenjuje kot dobro (38 %) ali zelo dobro (28 %). Delež ocen 3 znaša 17 %, nizke ocene (1–2 = 4 %) pa kažejo minimalno nezadovoljstvo. Od vseh odgovorov se je 12 % anketirancev opredelilo z »ne poznam«.

Muzeji in galerije so bili v povprečju ocenjeni z *3,93*. Visok delež ocen "dobro" (35 %) in "zelo dobro" (29 %) kaže, da javnost muzeje in galerije doživlja kot uspešne pri skrbi za dediščino. 22 % anketirancev je delovanje ocenilo z oceno 3, medtem ko je delež nizkih ocen (1–2 = 6 %) majhen. Od vseh odgovorov se je 8 % anketirancev opredelilo z »ne poznam«.

Muzejska, zgodovinska in druga društva ter zavodi so bili ocenjeni s povprečno oceno *3,76.* 33 % anketirancev je ocenilo delovanje z oceno 4, 21 % pa z oceno 5. Ocena 3 znaša 26 %, nizke ocene 1–2 pa skupaj 7 %. Od vseh odgovorov se je 13 % anketirancev opredelilo z »ne poznam«.

Zaščitena območja so bila ocenjena s povprečno oceno *3,65*. Največ ocen je 4 (35 %), sledijo ocene 5 (17 %) in 3 (26 %). Nizke ocene 1–2 (10 %). Od vseh odgovorov se je 11 % anketirancev opredelilo z »ne poznam«.

Raziskovalne organizacije so dobile povprečno oceno *3,44*. 24 % anketirancev jih je ocenilo z oceno 4, 13 % z oceno 5, 30 % z oceno 3, nizke ocene (1–2 = 12 %) pa kažejo, da javnost raziskovalne institucije doživlja z v povprečju višjim nezadovoljstvom pri opravljanju svoje vloge, kot pri drugih organizacijah. Od vseh odgovorov se je 21 % anketirancev opredelilo z »ne poznam«.

Zavodi za varstvo kulturne dediščine so bili v povprečju ocenjeni z 3,26, kar je najslabša povprečna ocena, vendar je trend še vedno pozitiven. Največ anketirancev je ocenilo njihovo delovanje s srednjo oceno 3 (31 %), medtem ko sta deleža ocen 4 in 5 skupaj 36 %. Višji delež nizkih ocen (1–2 = 20 %) odraža nezadovoljstvo skoraj četrtine anketirancev. Od vseh odgovorov se je 12 % anketirancev opredelilo z »ne poznam«.

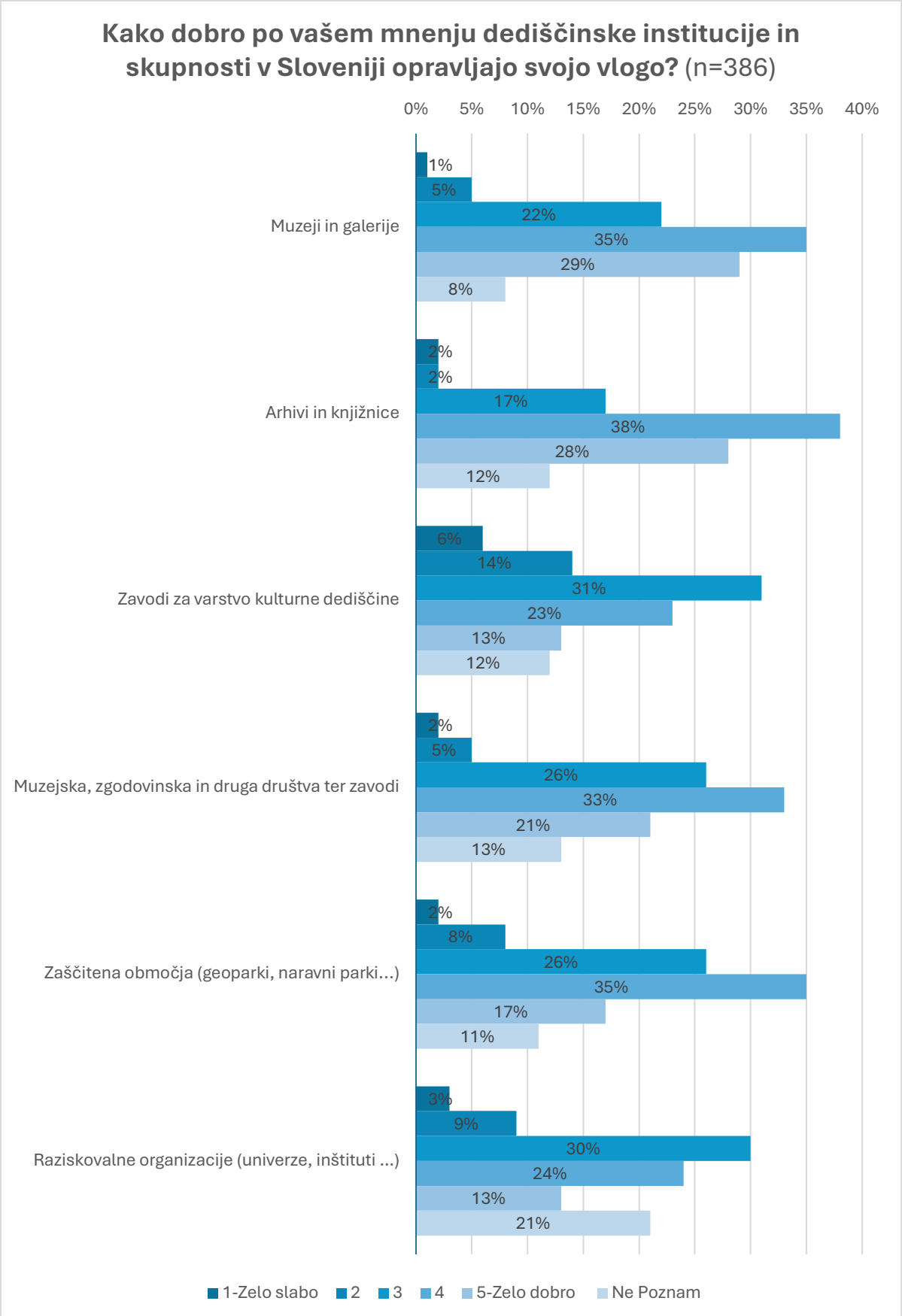

Vprašanje 19

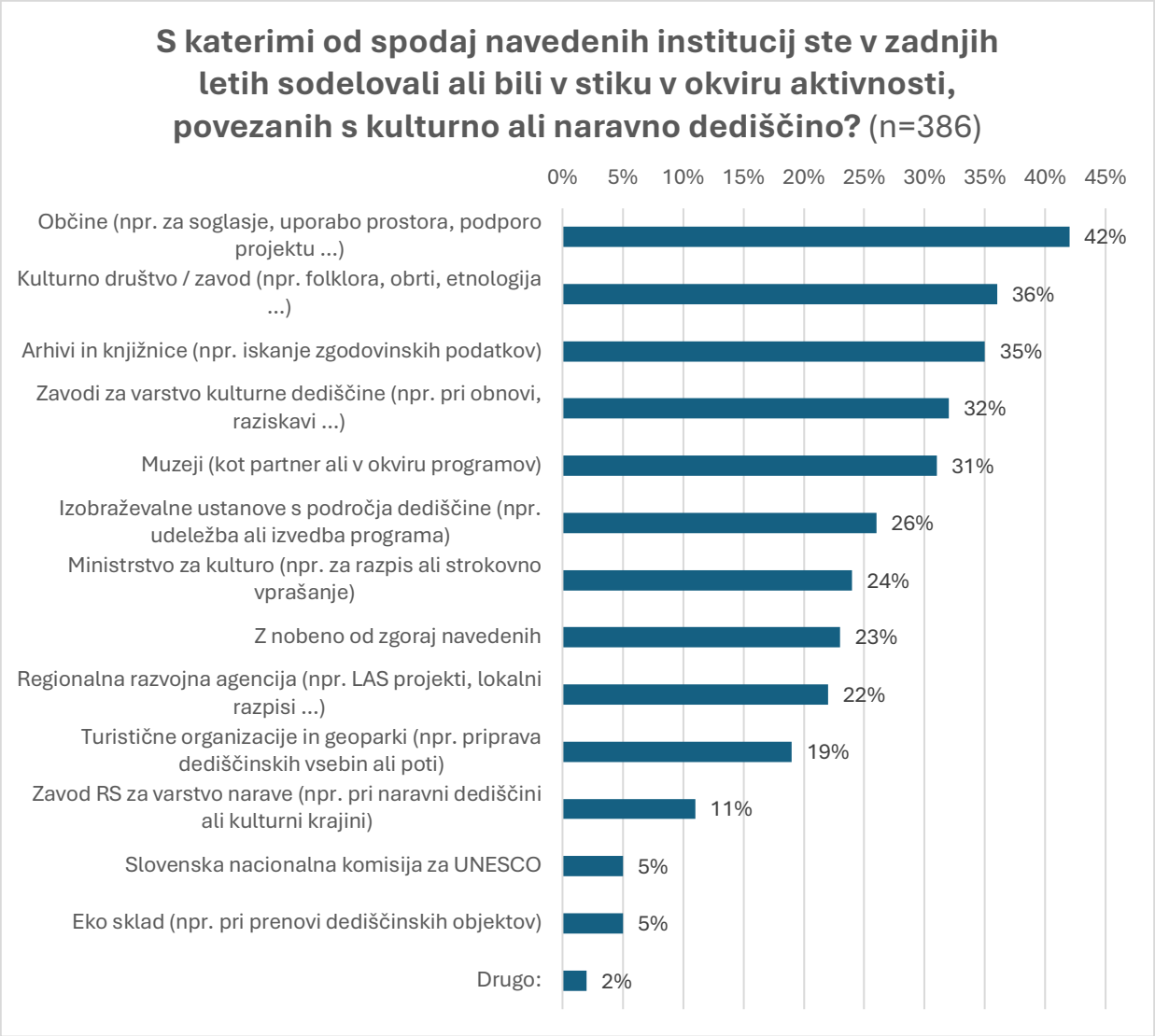

Vprašanje 20

Na podlagi podatkov pridobljenih z *vprašanjem 20* je največ anketirancev sodelovalo z občinami (42 %), sledijo kulturna društva/zavodi (36 %) ter s procentom manj arhivi in knjižnice (35 %). Pomembno število sodelovanj je bilo tudi z zavodi za varstvo kulturne dediščine (32 %) in muzeji (31 %), kar odraža vlogo strokovnih institucij.

Manj sodelovanj je z izobraževalnimi ustanovami (26 %), ministrstvom za kulturo (24 %) in specializiranimi institucijami, kot so regionalne agencije (22 %), turistične organizacije (19 %), Zavod RS za varstvo narave (11 %) ter UNESCO/ Eko sklad z enakim deležem po 5%.

Nekateri anketiranci so pod "drugo" omenili tudi ustanove kot so univerze in župnije, kot tudi posamezne lokalne akterje.

Dodatni sklopi

Z dodatnimi sklopi smo opredelili tudi anketirance si se s kulturno dediščino ukvarjajo na poklicni oz. prostovoljski ravni ter anketirance, ki se z njo ukvarjajo v neformalni vlogi.

Analiza kaže, da velika večina anketirancev (70 %) ni neposredno zaposlena v javni službi, dediščinski instituciji ali zaposlena oz. v obliki prostovoljstva v nevladnih organizacijah.

Manjši delež se uvršča v formalne povezave: 14 % oseb sodeluje v nevladnih dediščinskih organizacijah, 10 % je zaposlenih v muzeju, arhivu, galeriji, knjižnici ipd. Medtem ko jih 7 % dela v javni službi, ki se ukvarja z dediščino.

Podatki kažejo, da je vključevanje anketirancev v dediščino predvsem izven formalnih institucij.

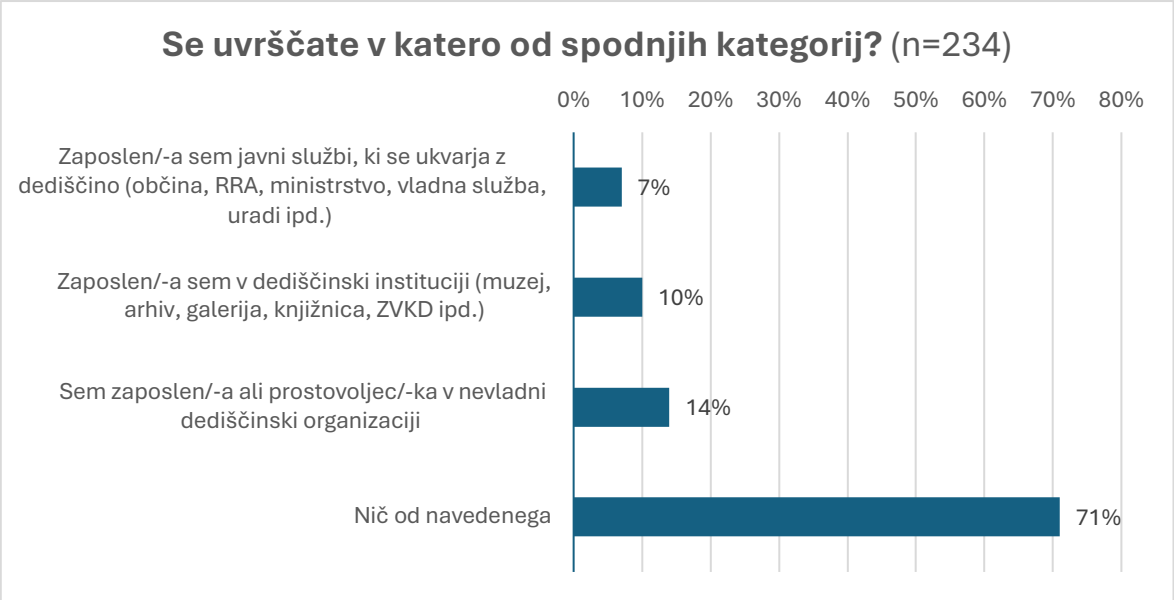

Vprašanje 21

Javne službe

Večina anketiranih, ki so zaposleni v institucij javne službe (46 %) že sodeluje z nevladnimi organizacijami pri kulturni dediščini, medtem ko 35 % institucij tega ne izvaja, 15 % jih sodeluje delno, ena oseba pa ni vedela. Podatki kažejo, da je sodelovanje z NVO prisotno, a še ni povsem razširjeno.

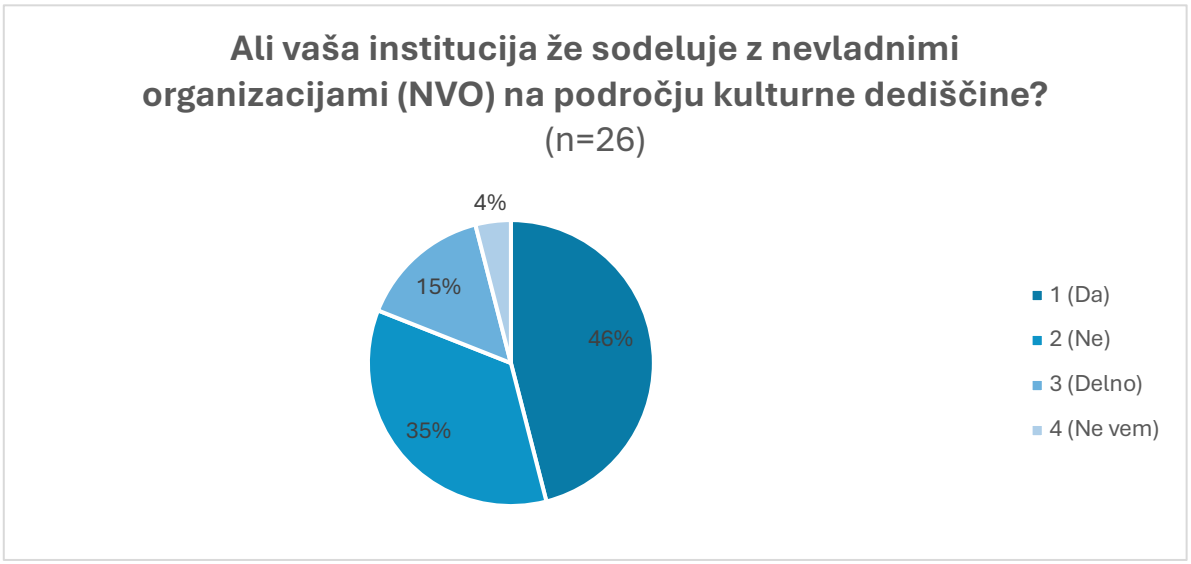

Vprašanje 22

Katere oblike sodelovanja že izvajate? (npr. programi za skupnost, dogodki, raziskave, upravljanje objektov ...)

Vprašanje 22a

Sodelovanje z NVO na področju kulturne dediščine se večinoma osredotoča na organizacijo dogodkov (npr. s področja nesnovne dediščine) in izvajanje delavnic za različne ciljne skupine. Pogosta je tudi vključitev v skupne projekte ter občasno sodelovanje pri raziskavah in predavanjih. Nekateri sodelujejo pri vodenjih, razpisih in upravljanju objektov kulturne dediščine, pa tudi pri programih za skupnost.

Vprašanje 23

Anketiranci vidijo največjo priložnost za dopolnitev ali prevzem javnih storitev s strani NVO na področju interpretacije in vodenja po dediščini (92 %), sledijo delo z mladimi (72 %) ter programi za lokalno skupnost in komunikacija/promocija dediščine z enakim deležem po 60 %.

Manj pogosto so omenjeni upravljanje in oživljanje dediščinskih objektov (40 %), medtem ko le dve osebi menita, da NVO ne morejo dodatno prispevati (8 %). V odgovorih je bila izpostavljena tudi pomembnost zaposlovanja strokovnjakov s področja dediščine v nevladnih organizacijah.

Katere podporne ukrepe bi vaša institucija potrebovala za tesnejše sodelovanje z NVO?

Vprašanje 24

Za tesnejše sodelovanje z NVO institucije izpostavljajo predvsem stabilno finančno podporo, kritje stroškov dela za namenske zaposlene ter kadrovske okrepitve. Pomembna sta tudi dostop do strokovnih izobraževanj in mentorstva ter boljše sodelovanje z ZVKD.

Dediščinske institucije

Osebe, ki so zaposlene v dediščinski instituciji so z 41 % na vprašanje ali sodelujejo z nevladnimi organizacijami odgovorile pozitivno, kar je nekoliko manj glede na odgovore uslužbencev javnih služb. Vendar z 22 % pri odgovoru delno presega odgovore javnih institucij.

30 % anketiranih je odgovorilo z ne, ter 8 % z ne vem.

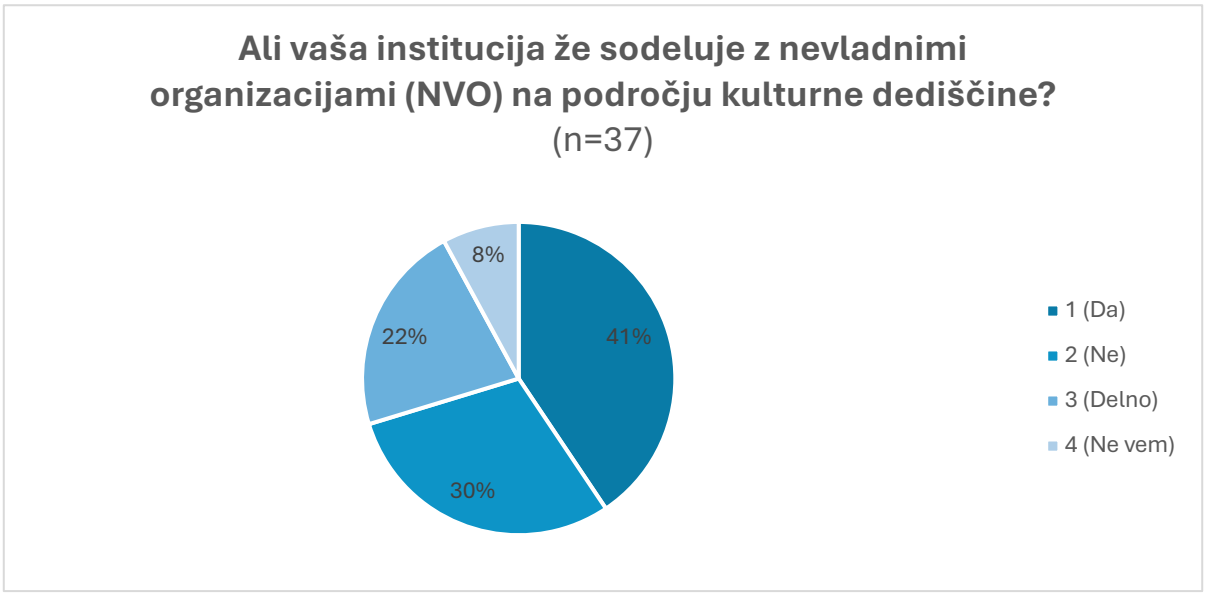

Vprašanje 25

Katere oblike sodelovanja že izvajate? (npr. programi za skupnost, dogodki, raziskave, upravljanje objektov ...)

Vprašanje 25a

Analiza kaže, da so najpogostejša oblika sodelovanja dogodki, ki se pojavljajo več kot dvakrat pogosteje kot druge kategorije (11 omemb). Sledijo jim raziskave (6 omemb), upravljanje objektov in programi za skupnost vsak z 5 omembami.

Manj pogosto se pojavljajo specializirane oblike, kot so ohranjanje nesnovne dediščine, publikacije, mednarodni projekti, ter vodstva, ki so prejeli po eno omembo.

Vprašanje 26

Največ anketirancev je kot področje dopolnjevanja javnih storitev s strani NVO navedlo programe za lokalno skupnost (73 %). Sledijo komunikacija in promocija dediščine v javnosti z po 70 % glasov in delo z mladimi ter interpretacija in vodenje po dediščini z 68 % glasov. Nekoliko manj pogosto je bilo omenjeno področje upravljanja in oživljanja dediščinskih objektov (46 %).

Zelo malo anketirancev je menilo, da NVO ne morejo dodatno prispevati (1 odgovor), ena oseba pa je v kategoriji drugo izpostavila ohranjanje nesnovne kulturne dediščine in več sodelovanja z profesionalnimi kulturnimi organizacijami, muzeji.

Katere podporne ukrepe bi vaša institucija potrebovala za tesnejše sodelovanje z NVO?

Vprašanje 27

Med potrebnimi podpornimi ukrepi se kaže podoben trend kot pri odgovorih uslužbencev javnih institucij. Prav tako prevladujeta kadrovska okrepitev (5 omemb) in zagotavljanje finančnih virov (4). Manj pogosto, se pojavljajo predlogi za strokovno usposabljanje (2) ter organizacijsko podporo (2).

Nevladne dediščinske organizacije

Večina NVO (72 %) že sodeluje z javnimi institucijami na področju kulturne dediščine, 22 % sodeluje delno, medtem ko le redke organizacije niso vključene ali niso prepričane o sodelovanju.

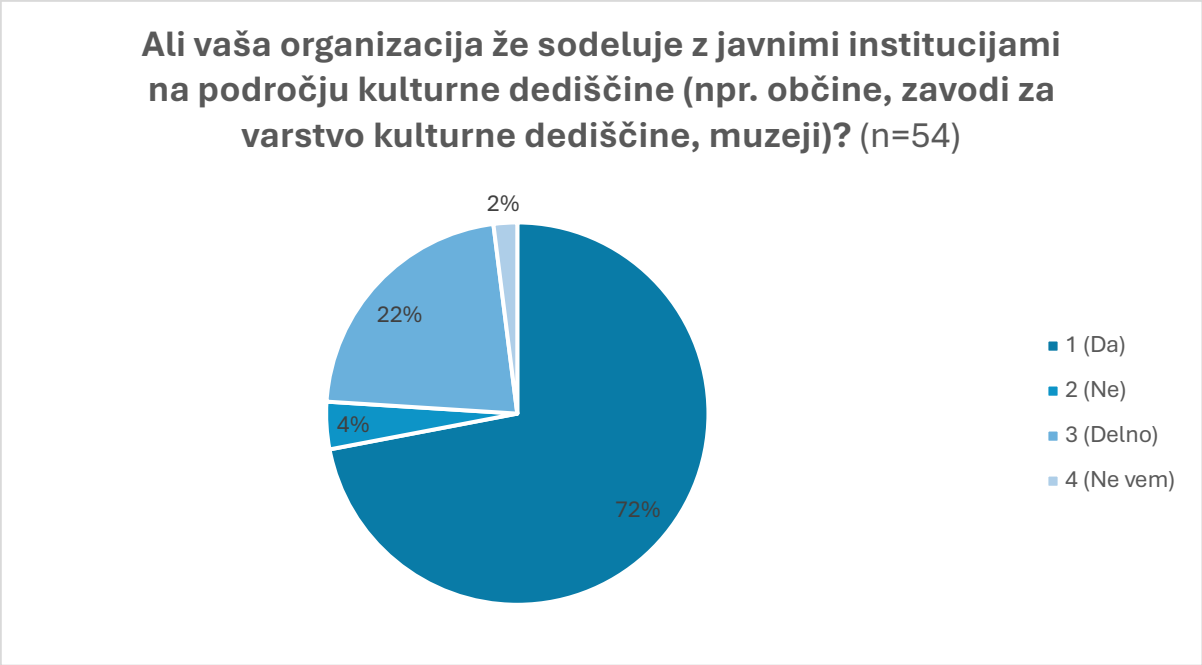

Vprašanje 28

Na kakšen način vaša organizacija trenutno sodeluje z javnimi institucijami? (npr. skupni dogodki, programi za skupnost, raziskave, upravljanje objektov ...)

Vprašanje 28a

Analiza podatkov kaže, da večina NVO sodeluje z javnimi institucijami predvsem prek skupnih dogodkov (14 omemb), projektov (5 omemb) in programov za lokalno skupnost (4 omembe).

Poleg tega se pojavljajo sodelovanja na področju raziskav (3), upravljanja dediščinskih objektov (3) ter prijav na razpise in sofinanciranje projektov (3 omembe). Nekatere organizacije navajajo tudi širše sodelovanje, kot so promocija, izobraževanje, vodenja po razstavah, mednarodni projekti, digitizacija in kulturne politike (vsaka po 1 omemba).

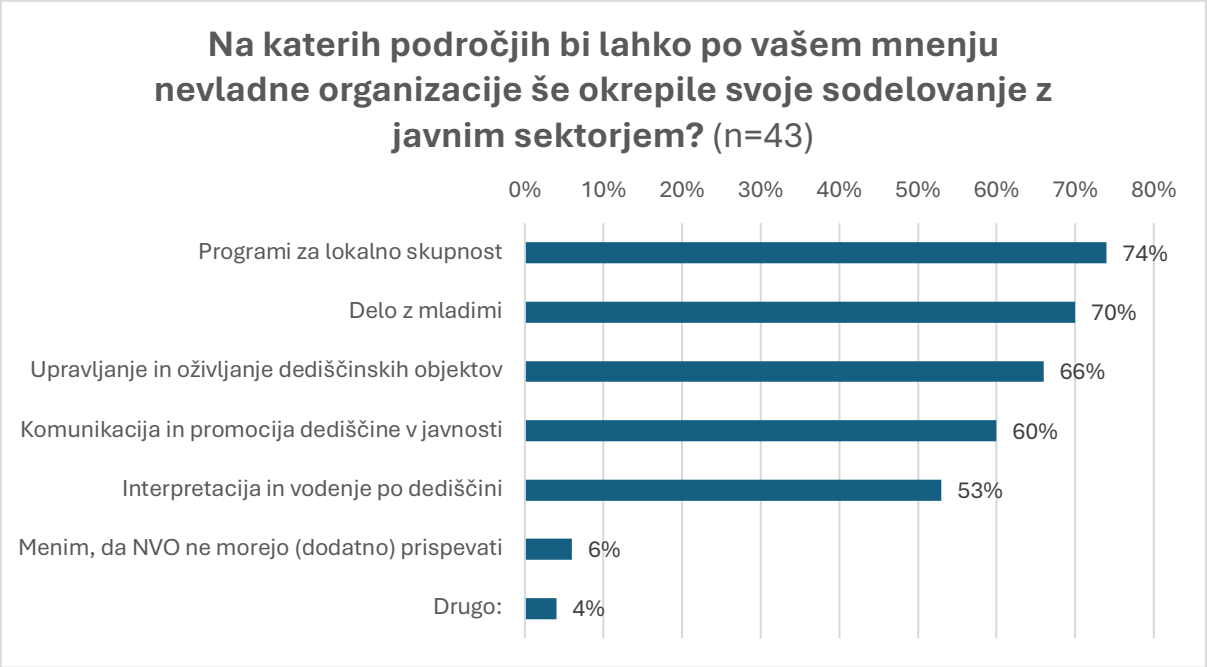

Vprašanje 29

Analiza podatkov kaže, da anketiranci vidijo kot potencialno najpomembnejše področje dodatnega sodelovanja- izvajanje programov za lokalno skupnost (39 omemb), delo z mladimi (37 omemb) in upravljanje ter oživljanje dediščinskih objektov (35 omemb).

Pomembna sta tudi komunikacija in promocija dediščine v javnosti (32 omemb) ter interpretacija in vodenje po dediščini (28 omemb). 3 osebe so mnenja da NVO ne morejo (dodatno) prispevati k sodelovanju, 2 osebi pa sta izpostavili ohranjanje nesnovne dediščine ter problematiko oz. omejeno delovanje tistih NVO, ki temelji le na podlagi prostovoljstva (ni profesionalizacije).

Kaj bi vaši organizaciji najbolj pomagalo pri boljšem sodelovanju z javnimi institucijami?

Vprašanje 30

Na podlagi zbranih podatkov je mogoče opaziti, da tudi tokrat med najbolj izpostavljenimi odgovori stabilno financiranje (12 omemb), pogosto v povezavi z drugimi oblikami podpore, kot so formalni dogovori in dodatni človeški viri.

Pomembnost formalnih dogovorov o sodelovanju oziroma priznane vloge NVO ter večja odprtost institucij in boljši dostop do informacij sta izpostavljena 5-krat. Nekateri respondenti (3) so izpostavili pomen skupnih projektov, mreženja in sodelovanj. Dodatno pa je bila izpostavljena tudi potreba po dialogu med NVO in javnimi institucijami.

Partnerske organizacije

Zavod Dobra pot, *Zavod ID20*, *KID KIBLA*, *Zavod Sopotniki* in *Muzej norosti, Trate*

Sodelujoče organizacije imajo raznolika ozadja in pristope, a tesne medsebojne vezi in skupno vizijo. Vse delujejo v javnem interesu in so močno vpete v svoja lokalna okolja. Kot skupno rdečo nit so prepoznale kulturno dediščino in njen potencial, da gradi skupnosti, povezuje generacije, je vir navdiha in razvoja, temelj zelenega prehoda ter lakmusov papir socialne pravičnosti.

Projekt sofinancira Ministrstvo za javno upravo v okviru javnega razpisa za razvoj in profesionalizacijo NVO in prostovoljstva 2024. Besedilo izraža mnenje avtorjev in ne predstavlja uradnega stališča MJU.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA JAVNO UPRAVO

Aktivnosti sofinancira Ministrstvo za javno upravo v okviru javnega razpisa za razvoj in profesionalizacijo NVO in prostovoljstva 2024.